

В.М. Баришніков

**Запобігання та протидія проявам корупції
на державній службі та службі
в органах місцевого самоврядування**

Київ 2011

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ

**Запобігання та протидія проявам корупції
на державній службі та службі в органах
місцевого самоврядування**

Навчально-методична розробка

Київ 2011

УДК 342.841
ББК 67.9
Б 24

Рецензенти:

Г.П. Кривобороденко, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці ІПК ДСЗУ, доктор економічних наук, професор

О.М. Ковбаско, завідувач Центру підвищення кваліфікації державних службовців ІПК ДСЗУ, кандидат технічних наук, доцент

Схвалено Вченою радою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України, протокол №9 від 26 грудня 2011 року

Баришніков В.М.

Б24 Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування : навчально-методична розробка. – К. : ІПК ДСЗУ, 2011. – 100 с.

Навчально-методична розробка містить програму спеціалізованого короткострокового навчального курсу “Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування”, затверджену Національним агентством України з питань державної служби. У додатках наведено конспект лекційного та теоретичного матеріалу для вивчення навчального курсу, методичні матеріали для контролю і оцінки якості навчання, а також перелік корисних ресурсів Інтернету.

Призначена для державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, які підвищують кваліфікацію з питань запобігання та протидії проявам корупції.

© В.М. Баришніков, 2011
© Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості
України (ІПК ДСЗУ), 2011

ЗМІСТ

ПРОГРАМА СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО КОРОТКОСТРОКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ “ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ ТА СЛУЖБІ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ”	5
Пояснювальна записка.....	6
Орієнтовний тематичний план.....	8
Зміст навчального матеріалу.....	9
Тема 1. Нове антикорупційне законодавство. Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції”	9
Тема 2. Проблемні аспекти застосування нового антикорупційного законодавства	10
Тема 3. Заходи щодо запобігання та протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, відповідальність за корупційні правопорушення	10
Тема 4. Використання ресурсів Інтернету для поглиблення знань щодо запобігання та протидії проявам корупції	10
Рекомендована література.....	11
ДОДАТКИ. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	15
Додаток 1. Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування. <i>Конспект лекційного та теоретичного матеріалу до курсу</i>	15
Вступ	16
Сутність та поняття корупції	17
Основні методи та заходи запобігання корупції	23
Формування державної антикорупційної політики.....	35
Участь України у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції.....	43
Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” (№ 3206-VI від 07.04.2011 р.	47
Заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції	51
Участь громадськості у засадах щодо запобігання корупції	68
Відповідальність за корупційні правопорушення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування	70

Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” (№3207-VI від 07.04.2011 р.	72
Усунення наслідків корупційних правопорушень	81
Контроль і нагляд за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції	82
 Додаток 2. Методичні матеріали для контролю і оцінки якості навчання	83
Контроль якості засвоєння знань при організації підвищення кваліфікації за програмою курсу	83
Організація проведення підсумкового контролю знань у слухачів, які навчаються за програмою навчального курсу	86
Тестові завдання для організації самостійної роботи слухачів та контролю знань щодо нового антикорупційного законодавства.....	88
Перелік контрольних питань для проведення письмового підсумкового екзамену слухачів, які навчаються за програмою навчального курсу “Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування”	95
 Додаток 3. Практичне заняття. Використання ресурсів Інтернету для поглиблення знань щодо запобігання і протидії проявам корупції	97

ПОГОДЖЕНО

Перший заступник
голови Національного агентства
України з питань державної служби

_____ І.В. Попов
«__» _____ 2011р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Перший проректор
Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України

_____ В.М. Баришніков
«__» _____ 2011р.

ПРОГРАМА

**спеціалізованого короткострокового навчального курсу
“Запобігання та протидія проявам корупції на
державній службі та службі в органах місцевого
самоврядування”**

Київ 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма спеціалізованого короткострокового навчального курсу (далі – Програма курсу) розроблена Інститутом підготовки кадрів державної служби зайнятості України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України “Про підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування” від 6 липня 2011 року № 642-р.

Мета курсу – засвоєння знань про зміни в антикорупційному законодавстві та шляхи реалізації антикорупційної політики в Україні; розвиток системи знань і умінь, які забезпечують здатність запобігати виникненню корупційних діянь, протидіяти проявам корупції і усувати наслідки правопорушень, пов’язаних з корупцією.

Програму курсу розроблено з урахуванням результатів вивчення навчальних потреб та інтересів керівників структурних підрозділів органів державної влади і органів місцевого самоврядування відповідно до вимог нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, організації і функціонування системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Такими нормативно-правовими актами є:

Конституція України, прийнятій на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року;

Закон України “Про державну службу” від 16 грудня 1993 р. № 3659-ХІІ;

Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. № 280-ВР;

Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 р. № 586-ХІV;

Закон України “Про службу в органах місцевого самоврядування” від 7 червня 2001 р. № 2493-ІІІ;

Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р. № 2984-ІІІ;

Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 7 квітня 2011 р. № 3206-VІ;

Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” від 7 квітня 2011 р. № 3207-VІ;

Указ Президента України “Питання Української Академії державного управління при Президентові України” від 21 вересня 2001 р. № 850;

Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування” від 7 липня 2010 р. № 564;

наказ Міністерства освіти України “Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” від 2 червня 1993 р. № 161;

наказ Міністерства освіти України “Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів” від 7 серпня 2002 р. № 450;

наказ Головного управління державної служби України “Про затвердження методичних рекомендацій щодо розробки тематичних постійно діючих і короткострокових семінарів, тренінгів, спеціалізованих короткострокових навчальних курсів” від 25 травня 2011 року № 134.

Програма курсу передбачає засвоєння питань реалізації антикорупційної політики в органах державної влади та органах місцевого самоврядування на основі опрацювання відповідних нормативно-правових актів, наукових праць, навчальної літератури та матеріалів періодичних видань.

Навчальній роботі слухачів у процесі застосування різних форм організації навчання передбачається надавати проблемного та комплексного характеру, що полягає у поєднанні змісту теоретичного матеріалу та завдань і технологій, пов’язаних як з його вивченням, так і з оволодінням уміннями виконувати практичні завдання, спрямовані на формування навичок, необхідних для забезпечення ефективності підвищення кваліфікації.

Для успішного оволодіння навчальним матеріалом передбачається добирати методи проведення занять з урахуванням специфіки завдань кожного етапу курсу.

На етапі сприймання, осмислення та запам’ятовування навчального матеріалу доцільним є використання таких форм організації навчальних занять: лекція, круглий стіл, дискусія, семінарське заняття, самостійна робота з літературою та іншими джерелами інформації тощо. На етапі формування умінь планується використовувати такі форми: тренінг, аналіз професійних ситуацій, розв’язування професійних завдань, вправи, ділові ігри тощо.

Опрацювання навчального матеріалу короткострокового курсу супроводжується попереднім та підсумковим видами контролю із застосуванням тестування та завершується письмовим випускним екзаменом.

У результаті опрацювання навчального матеріалу Програми курсу **слухачі повинні знати:**

- сутність Національної антикорупційної стратегії на 2011–2015 роки та напрями її реалізації;
- сутність державної антикорупційної політики України, пріоритети, шляхи і принципи її реалізації;
- нормативно-правове забезпечення й інші умови діяльності щодо боротьби з корупцією в Україні;
- передумови виникнення корупції;

- механізми протидії поширенню службових зловживань в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування;
- особливості організації контролю в органах виконавчої влади як засобу запобігання та протидії корупції;
- підстави і порядок здійснення адміністративних дій у разі виявлення корупції;
- правові засади відшкодування збитків, завданих вчиненням корупційних діянь;
- механізми оскарження і скасування неправомірних рішень;
- етичні засади державної служби;
- шляхи запобігання й врегулювання конфлікту інтересів у діяльності державних службовців;
- шляхи налагодження взаємодії і співпраці органів виконавчої влади з громадськими організаціями у сфері запобігання та протидії корупції;
- досвід зарубіжних країн у здійсненні заходів щодо боротьби з корупцією;

уміти:

- планувати та організовувати заходи, спрямовані на запобігання та протидію корупції;
- вживати заходів щодо виявлення фактів корупційних діянь, усунення наслідків правопорушень, пов'язаних з корупцією;
- організовувати та здійснювати в органах виконавчої влади контроль за дотриманням антикорупційного законодавства;
- налагоджувати зв'язки з громадськістю та засобами масової інформації з метою запобігання та протидії корупції.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Загальна кількість годин – 12, із них: аудиторні заняття – 8 год., самостійна навчальна робота слухачів – 4 год., консультування – 2 год.

№ за/п	Вид та тема заняття	Кількість годин	
		аудиторних занять	самостійної роботи
1	Лекція: Нове антикорупційне законодавство. Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції”	2	1
2	Тематична дискусія: Проблемні аспекти застосування нового антикорупційного законодавства	2	1
3	Практичне заняття: Заходи щодо запобігання та протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, відповідальність за корупційні правопорушення	2	1
4	Практичне заняття: Використання ресурсів Інтернет для поглиблення знань щодо запобігання та протидії проявам корупції	2	1
Консультація – 2 години			
Випускний контроль знань			

Види занять: лекція, тематична дискусія, практичні заняття у вигляді ділової гри в малих групах, в комп'ютерному класі тощо.

Випускний екзамен: під час проведення консультації до екзамену.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Тема 1. Нове антикорупційне законодавство. Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції”

Сутність та поняття корупції. Об'єктивні причини поширеності корупції в Україні. Суб'єктивні причини поширеності корупції. Наслідки корупції в системі державного управління.

Основні методи та засади запобігання корупції. Необхідність нових підходів до формування державної антикорупційної політики. Формування антикорупційної політики в Україні. Мета і завдання Національної антикорупційної стратегії на 2011–2015 роки. Основні завдання Національного антикорупційного комітету з питань запобігання та протидії корупції.

Основні міжнародні акти у сфері протидії корупції. Використання Україною положень Конвенції ООН проти корупції, рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO), Стамбульського плану дій ОЕСР з боротьби проти корупції.

Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” (№ 3206-VI від 07.04.2011 р.) – базовий законодавчий акт в Україні щодо нової антикорупційної політики. Загальні положення та його основні розділи.

Тема 2. Проблемні аспекти застосування нового антикорупційного законодавства

Провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення. Строки провадження в адміністративному судочинстві. Обов'язкова участь прокурора і посадової особи в судовому засіданні.

Організація діяльності органів прокуратури у сфері запобігання та протидії корупції. Контроль і нагляд за використанням законів у сфері запобігання і протидії корупції. Усунення наслідків корупційних правопорушень.

Закон України “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” (№ 3207-VI від 07.04.2011 р.). Внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України.

Кримінальні корупційні правопорушення. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Правозастосовна практика адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунків,

вимог фінансового контролю, вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів тощо.

Тема 3. Заходи щодо запобігання та протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, відповідальність за корупційні правопорушення

Обмеження щодо державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, спрямовані на запобігання та протидію корупції. Особливості відповідальності за порушення обмежень.

Спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Фінансовий контроль. Антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів. Вимоги щодо прозорості інформації. Заборона на одержання послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Правила професійної етики та запобігання конфлікту інтересів. Загальні правила поведінки державних службовців. Впровадження етичних стандартів у роботу державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Кодекси поведінки державних службовців. Конфлікт інтересів як джерело корупційних правопорушень.

Відповідальність за корупційні правопорушення. Види відповідальності за корупційні правопорушення. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Особливості звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Тема 4. Використання ресурсів Інтернету для поглиблення знань щодо запобігання та протидії проявам корупції

Проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи з питань застосування норм нового антикорупційного законодавства. Нормативно-правові акти: міжнародні документи, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи міністерств і відомств щодо запобігання та протидії корупції.

Діяльність Нацдержслужби України щодо запобігання та протидії корупції. Підготовка аналітичних матеріалів, проектів нормативно-правових актів, планування та реалізація заходів щодо запобігання корупції. Організація роботи гарячих ліній та проведення перевірок Нацдержслужби України та її територіальними підрозділами.

Діяльність суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції. Пошук інформації на веб-сайтах Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Національного антикорупційного комітету.

Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики. Інформування громадськості про результати роботи у сфері запобігання корупції. Запровадження громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.

Громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції. Використання соціальних мереж. Інформація про журналістські розслідування, новини щодо реалізації антикорупційних заходів.

Формування в державних службовців, усього населення України негативного ставлення до проявів корупції, створення єдиного веб-порталу з питань антикорупційного законодавства. Антикорупційний портал. Запровадження соціальної реклами з питань запобігання та протидії корупції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавче і нормативно-правове забезпечення

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий Верховною Радою України 07 грудня 1984 р. № 8073-Х. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

3. Кримінальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 05 квітня 2001 р. № 2341-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

4. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

5. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07 червня 2001 р. № 2493-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 28 листопада 2002 р. № 249-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

7. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07 квітня 2011 р. № 3206-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

8. Про національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 рр.: Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1001/2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua).

9. Про обов'язкову спеціальну перевірку відомостей, що подають кандидати на зайняття посад державних службовців: Указ Президента України від 19 листопада 2001 р. № 1098. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua).

10. Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції: Указ Президента України від 09 лютого 2004 р. № 175. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua).

11. Про Концепцію подолання корупції в Україні “На шляху до доброчесності”: Указ Президента України від 11 вересня 2006 р. № 742. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua).

12. Про утворення національного антикорупційного комітету: Указ Президента України від 31 березня 2010 р. № 275. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua).

13. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1302. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

14. Про заходи щодо підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань боротьби з корупцією: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 червня 2003 р. № 828. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

15. Деякі питання реалізації державної антикорупційної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 червня 2008 р. № 532. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

16. Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики: Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2009 р. № 410. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

17. Питання реалізації державної антикорупційної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 1057. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

18. Порядок накопичення та оприлюднення інформації про юридичних осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2009 р. № 1336. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

19. Про затвердження Порядку інформування громадськості про результати роботи у сфері протидії корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2009 р. № 1336. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

20. Про заходи щодо посилення протидії корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2009 р. № 1338. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

21. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2009 р. № 1346. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

22. Питання інформування про результати роботи у сфері запобігання та протидії корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2009 р. № 1419. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

23. Питання запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 грудня 2009 р. № 1422. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua).

24. Про затвердження загальних правил поведінки державних службовців: Наказ Головного управління державної служби України від

04 серпня 2010 р. № 214. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.guds.gov.ua](http://www.guds.gov.ua).

25. Цивільна Конвенція про боротьбу з корупцією від 04 листопада 1989 р. (набула чинності з 1 січня 2006 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – С. 592.

Проекти, програми, пропозиції аналітиків-експертів

1. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / За заг. ред. В.М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

2. Проблеми української політики: аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К., 2010. – 410 с.

3. Про державну службу: Проект Закону України від 25 квітня 2011 р. № 8606. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

4. Проект Положення про Президентський кадровий резерв “Нова еліта нації”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.guds.gov.ua](http://www.guds.gov.ua).

5. Пропозиції для України: 2010 – час для реформ. Українська програма реформ для нового Президента України // Міжнародна комісія незалежних експертів. – К., 2010. – 88 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//www.ucipr.kiev.ua](http://www.ucipr.kiev.ua).

Навчально-методичні матеріали

1. Баришніков В.М. Запобігання та протидія корупції у підрозділах державної служби зайнятості : навч.-метод. посіб. / В.М. Баришніков. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 124 с.

2. Баришніков В.М. Тестовий контроль рівня знань керівних працівників та спеціалістів державної служби зайнятості : навч.-метод. посіб. / В.М. Баришніков. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 48 с.

3. Божок Г.Д. Історичні витоки корупції / Г.Д. Божок. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles>.

4. Волошина А.В. Корупція – виклики для України: за матеріалами шостого “Київського Діалогу” 28–30 жовтня 2010 року “Корупція в політиці, економіці та управлінні – стратегії громадського суспільства та світової спільноти щодо її подолання” / А.В. Волошина. – Кіровоград, 2011. – 79 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.toro.org.ua/library/33.html>.

5. Гаман Т.В. Протидія корупції в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування : навч.-метод. матеріали [для керівників та інших посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій]. – Хмельницький : ЦППЖ, 2009. – 25 с.

6. Запобігання і протидія проявам корупції в органах державної влади (Бібліотека голови РДА) : навч.-метод. матеріали / уклад. Нац. акад. держ.

упр. при Президентові України, Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів, В.Б. Малащенко. – К. : НАДУ, 2010. – 56 с.

7. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / [А.М. Михненко (кер. кол. авт.), Р.П. Марчук, А.М. Мудров та ін.] ; за ред. проф. А.М. Михненка. – К. : НАДУ, 2010. – 360 с.

8. Індекс сприйняття корупції (ІСК) 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.toro.org.ua/cpi>.

9. Корупція сьогодні, або чому ми її не поборемо // Громадянське суспільство. – 2011. – № 1(15). – С. 45–52. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/GS_1\(15\)_2011.pdf](http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/GS_1(15)_2011.pdf)

10. Корупція та відповідальність за корупційні дії : навч.-метод. посіб. / [Л.І. Гук, М.І. Керницька, М.І. Кравченко та ін.] ; за ред. К.М. Левківського. – Львів : Астролябія, 2009. – 160 с.

11. Корупція: причини та способи запобігання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.toro.org.ua/library/33.html>.

12. Кращі приклади з практики проекту “Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні “Гідна Україна” : посіб. / Management Systems International (MSI). – К., 2009. – 100 с.

13. Лациба М. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади: крок за кроком / М. Лациба. – К. : Україна, 2010. – 96 с.

14. Невмержицький С.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : моногр. / С.В. Невмержицький ; Акад. прокуратури України. – К. : КНТ, 2008. – 368 с.

15. Посібник для державного службовця з питань запобігання корупційних діянь / уклад. С.М. Серьогін, О.Л. Молошна, В.В. Баштанник, О.А. Тертишна, Н.А. Липовська, І.І. Хожило, О.В. Антонова, В.В. Лола, І.В. Письменний, О.С. Петренко, С.С. Серьогін. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – 136 с.

16. Посібник для роботи антикорупційної громадської приймальні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua.prostirzmin.org/misc/cao_manual.pdf

17. Цибульська М.Л. Причини та умови, що призводять до порушення антикорупційного законодавства та заходи їх усунення / М.Л. Цибульська. – Полтава, 2010. – 67 с.

ДОДАТКИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Додаток 1

Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування

*Конспект лекційного та теоретичного матеріалу до курсу
Автор – перший проректор ІПК ДСЗУ доцент Баршніков Володимир
Миколайович*

План

- Вступ
- Сутність та поняття корупції
 - Об'єктивні причини поширеності корупції в Україні
 - Суб'єктивні причини поширеності корупції в Україні
- Основні методи та заходи запобігання корупції
- Формування державної антикорупційної політики
 - Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки
 - Національний антикорупційний комітет
- Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції
 - Основні міжнародні документи у сфері протидії корупції
 - Співпраця України у сфері запобігання та протидії корупції з міжнародними організаціями
- Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” (№3206-VI від 07.04.2011 р.).
- Заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції
 - Обмеження щодо використання службового становища
 - Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності
 - Обмеження щодо одержання дарунків (пожертв)
 - Обмеження щодо роботи близьких осіб
 - Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, органів місцевого самоврядування
 - Спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування
 - Фінансовий контроль
 - Кодекси поведінки
 - Урегулювання конфлікту інтересів

- Антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів
- Вимоги щодо прозорості інформації
- Заборона на одержання послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування
- Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції
- Відповідальність за корупційні правопорушення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування
 - Види відповідальності за корупційні правопорушення
 - Особливості звільнення з роботи осіб, що вчинили корупційні правопорушення
- Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” (№ 3207-VI від 07.04.2011 р.)
 - Внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України
 - Адміністративні корупційні правопорушення. Особливості провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення
 - Внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини у сфері службової діяльності
 - Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції
- Усунення наслідків корупційних правопорушень
- Контроль і нагляд за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції

Вступ

Корупція руйнує політичну систему будь-якої країни. Проблема корупції привернула до себе увагу після того, як у багатьох країнах стало відомо про використання деякими нечистоплотними політичними діячами і посадовими особами у власних цілях результатів приватизації, лібералізації, реформ у сфері зовнішніх позик та в соціальній сфері. Ці випадки можна назвати головними причинами провалу політики реформ, спрямованих на досягнення економічного прогресу, створення вільного ринку і розвиток демократичних традицій у суспільстві. Жодна країна не захищена від корупції, в тому числі Україна.

Корупція, особливо в умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи в державі, становить серйозну загрозу національній безпеці України. Вона є одним із негативних чинників, який суттєво впливає на ефективність діяльності органів державної влади, підриває стабільність і систему правопорядку, порушує права, свободи і законні інтереси громадян.

Протидія корупції в Україні ускладнюється тим, що більшість членів українського суспільства розглядають корупцію як соціальний механізм

“прискорення” вирішення власних проблем і вважають корупційну поведінку цілком виправданою. Як правило, громадяни, які стикалися з корупцією, не намагаються відстоювати власні права в законний спосіб через упевненість, що такі спроби будуть марними.

Сутність та поняття корупції

Корупція – це явище, яке можна пояснити людськими слабкостями, через які особи, що за посадою наділені повноваженнями виконувати функції держави, свідомо здійснюють неправомірні діяння, в тому числі зловживають своїм службовим становищем з метою одержання особистих переваг. Вирізняють також політичну корупцію, таку, наприклад, як придбання голосів виборців, отримання незаконних надходжень у виборчі фонди, лобіювання власних інтересів в законодавчій сфері шляхом пожертвування деяких сум парламентським фракціям тощо.

Корупція може мати різні форми: одержання хабарів, подарунків, розкрадання бюджетних коштів, шантаж на сексуальному підґрунті, так звана моральна корупція (зловживання особистим впливом), а також зловживання владою або службовим становищем. Інколи говорять: “Кожна людина має свою ціну. Питання в тому, як примусити людину боротися зі спокусою”.

Розглядаючи *поняття корупції*, слід виходити із такого:

- корупція – соціальне явище, а не конкретне суспільно небезпечне діяння; це явище характерне для всіх держав світу, невід’ємний атрибут публічної влади. Державний апарат будь-якої країни, на жаль, не може забезпечити свого функціонування без зловживань представників цього апарату. Відмінність різних держав у цьому плані полягає не в наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливу корупції на соціальні, економічні та політичні процеси;

- у правовому значенні корупція – це збірне поняття, яке охоплює сукупність (систему) взаємопов’язаних правопорушень, за вчинення яких особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності. Реально ці правопорушення мають різні форми (види). До них, насамперед, належать хабарництво, зловживання владою або посадовим становищем та інші посадові злочини, які вчиняються для задоволення корисливих та інших особистих інтересів чи інтересів третіх осіб.

Корупція, безумовно, негативне явище для будь-якого суспільства, вона стримує інвестиції та уповільнює економічне зростання. Це одна з причин того, чому ця проблема привертає увагу міжнародних інституцій, чому її досліджують міжнародні рейтингові агентства типу Transparency International (TI). За оцінками Всесвітнього банку, корупція обходиться світовому співтовариству у 80 млрд. дол. на рік. Багато іноземних компаній, що здійснюють фінансову допомогу іншим країнам, занепокоєні тим, що їх гроші можуть бути викрадені і не надійдуть до конкретних адресатів.

Визначаючи, в чому полягає *шкода від корупції*, експерти виділили такі моменти: по-перше, бюрократичні домагання – це зашморг на шиї малих підприємців; по-друге, корупція заважає припливу іноземних інвестицій; по-третє, в усьому світі є певний зв'язок між корупцією та незалежністю банків, а також між корупцією та незадовільним рівнем нагляду за фінансовими установами; по-четверте, корупція призводить до значного підвищення витрат на державні капіталовкладення і зниження їх якісного рівня (наслідками корупції в цілому є зниження прибутковості державних капіталовкладень та інфраструктури); по-п'яте, корупція призводить до зменшення податкових надходжень, оскільки впливає на здатність уряду збирати податки.

Чим більш корумпована країна, тим повільніше вона розвивається економічно. Корупція посилює бідність і значно обмежує можливості боротьби з нею. Іноземні інвестори віддають перевагу країнам, які є менш корумпованими. Боротьба з корупцією збільшує їх інвестиційну привабливість для компаній, які займаються високими та інформаційними технологіями. Такі компанії найімовірніше вкладуть свої капітали в економіку країн з мінімальним рівнем корупції, де забезпечується безумовний захист інтелектуальної власності.

З'ясування причин і умов корупції необхідно для розробки засобів і методів протидії корупції. Виходити при цьому потрібно з того, що *соціальні передумови корупції* існують як у кожній окремій державі, так і в певних типах країн (наприклад, у країнах перехідного типу).

Це дозволить, по-перше, позбутися досить поширеного примітивного підходу до розуміння корупції; по-друге, визначити реальні завдання у сфері протидії корупції; по-третє, визначити дієві заходи щодо запобігання і протидії корупції. Все це повинне базуватися на однозначному розумінні того, що жодна із соціально-політичних і економічних систем не має повного імунітету проти корупції. Отже, ставити питання про повне викоренення корупції (що має місце не лише на рівні політичних заяв, а й міститься в окремих нормативно-правових актах) неправильно. Корупцію як явище викоренити неможливо. Підризом живильної основи корумпованості державного апарату (вплив на соціальні передумови корупції, причини та умови корупційних діянь, а також застосування адміністративних та репресивних заходів щодо конкретних корупціонерів) можна лише зменшити масштаби корупції, змінити характер корупційних проявів, обмежити вплив корупції на соціально-економічні, політичні та інші процеси в суспільстві, мінімізувати наслідки корупційних діянь. Це той максимум, якого можна досягти.

Причини поширеності корупції лежать в економічних, політичних, правових, соціально-культурних, моральних і навіть у психологічних площинах.

Об'єктивні причини поширеності корупції в Україні

1. Становлення нової державності й руйнування старої. Стара система державного управління, що діяла в радянські часи, практично вся зруйнована. Розпущена система партійних комітетів, що була стрижнем системи державного управління. Поступово складалася нова вертикаль державного управління, яка почала частково стабілізуватися й зміцнюватися після прийняття Конституції України. Але повної стабільності ні в кадровому складі державних службовців, ні в структурі органів державної влади ще не досягнуто. Досить частим реорганізаціям піддається система центральних органів влади – міністерств, відомств. Відбувається їх скорочення, об'єднання, реорганізація, потім їх поновлюють, відроджують. Зрозуміло, що в умовах нестабільності органів влади імовірність корупційних діянь значно зростає.

2. Перерозподіл державної власності. Після проголошення незалежності України розпочався процес зміни форми власності державних підприємств тощо: передача їх в оренду трудовим колективам, створення акціонерних товариств, розпродаж і передача в приватну власність. Цей процес супроводжується численними корупційними діяннями, пов'язаними як з оцінкою вартості об'єктів, так і з передачею (продажем) їх новим господарям.

3. Занепад економіки, розгортання економічної кризи. За роки незалежності України в усіх галузях народного господарства із року в рік падало виробництво, скорочувалися обсяги продукції, не оновлювалися основні фонди. Все більше підприємств потребували кредитів, позик, дотацій, їхнє керівництво вимушене оббивати пороги міністерств і відомств у пошуках підтримки. Чим більше звертань по допомогу до чиновництва, тим більша імовірність корупційних діянь. За цих обставин простежується певна закономірність: чим гірше працює народне господарство, чим гірші економічні показники, тим більш поширеною, усеосяжною стає корупція, охоплюючи все нові й нові сфери суспільства.

4. Тінізація економіки. Тіньовою економікою називають економічну діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами або спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства. З ряду причин частка тіньової економіки в Україні досягла 30-50% реального ВВП. Однією з умов існування тіньової економіки є широкий підкуп державних службовців.

5. Зменшення надходження податків. Наявність тіньової економіки знекровлює офіційну економіку, підриває основи існування держави, розкладає державний апарат. У результаті приховування доходів до державного бюджету не надходять величезні кошти, що спричиняє соціальну напруженість у суспільстві, оскільки перекидається джерело для виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери.

6. Різке скорочення надходжень до державного бюджету, зменшення асигнувань на утримання бюджетної сфери та заборгованість із виплати

бюджетникам заробітної плати, яка сягає декількох місяців. Людина, яка отримує значно меншу заробітну плату порівняно зі своїми клієнтами (для багатьох чиновників їхніми клієнтами є працівники приватних підприємств, фірм, де середня зарплата у декілька разів вища за зарплату державних службовців), до того ж виплата якої затримується на декілька місяців, дуже легко може прийняти запропонованого їй хабара.

7. Незавершеність формування правового поля в Україні, суперечливість норм різних законів стають причиною намагань господарників, керівників підприємств різних видів власності захиститись від податкового тиску, різноманітних штрафів, стягнень тощо, а звідси – підбурювання працівників державних органів до корупційних правопорушень.

8. Монополізація державними службами багатьох послуг для населення. Відсутність у населення альтернативи вибору суб'єкта послуг ставить їх у повну залежність від чиновника. Розуміючи це, він чинить всілякі перешкоди для швидкого позитивного розв'язання справи і створює ситуацію, коли для того, щоб не втратити більше, клієнт вимушений давати хабара.

9. Різке зростання в суспільстві злочинності, поширеність особливо тяжких злочинів. У цих умовах, по-перше, у правоохоронних органів не вистачає сил для розкриття справ, пов'язаних з корупцією, оскільки вони важко піддаються розкриттю; по-друге, боротьба з корупцією за важливістю поступається місцем перед необхідністю розкриття таких кримінальних злочинів, як замовні убивства, розбійні напади тощо.

Суб'єктивні причини поширеності корупції

1. Перехідний період у житті суспільства пов'язаний із розпадом старої системи моральних та духовних цінностей. Нова система цінностей ще не утвердилася. Втрата значною частиною населення моральних орієнтирів, духовних опор призводить до стану розгубленості і одночасно до поширення в суспільстві цинізму, аморальності. Утягнутість вищих посадових осіб у напівкримінальний розподіл державної власності, зрощення певного прошарку політиків із злочинними угрупованнями створює атмосферу, коли рядові державні службовці починають діяти за принципом: “Якщо їм (тобто начальникам, керівництву) можна, то чому не можна мені?”

2. Новим моментом у житті суспільства стало проголошення політичного, ідеологічного, духовного плюралізму позитивною цінністю. Якщо в часи тоталітарного режиму громадяни повинні були орієнтуватись і в суспільстві в цілому, і на рівні великих чи малих соціальних груп на єдину для всіх систему духовних цінностей, то в нових умовах цей канал контролю руйнується. Засади плюралізму почали укорінюватися в трудових колективах, організаціях тощо. Це веде до роз'єднаності людей в організаціях, байдужості державних службовців до справ колег по роботі, індивідуалізації поведінки особистості на службі, втрати неформального

контролю за поведінкою особистості з боку групи. У людей, які звикли до зовнішнього контролю, слабо розвиненим є внутрішній, особистісний моральний контроль. У цих умовах вони більше піддаються спокусі брати хабара, зловживати службовим становищем.

3. Відсутність ясно проголошеної державою мети, яка об'єднувала б суспільство, позбавляє окремого державного службовця високих суспільних орієнтирів, не розвиває почуття патріотизму. Відчуття й переживання особистістю тимчасовості всього, чим вона займається, робить її більш піддатливою до корупційних правопорушень.

4. Поширення корупції у різних сферах життя, перетворення її на масове явище робить її елементом повсякденності, звичаю, традиції. Звиклість до неї населення, особливо в деяких сферах суспільного життя, діє на окрему особистість як культурна норма. Знаючи про те, що в тій чи іншій установі всі дають хабарі, людині дуже важко психологічно перебороти в собі конформістську схильність і вчинити не так, як це роблять інші. Вона може добре розуміти на раціональному рівні, що давати хабара – це принизливе, аморальне і навіть протиправне явище, але на рівні психологічних чинників, що зумовлюють її поведінку, діє за традицією.

Всі ці симптоми є в українському суспільстві, хоча поширеність корупційної поведінки, перетворення її для значної маси населення на норму зовсім не означає, що не залишається людей, які не сприймають корупцію, хабарництво у будь-якому вигляді.

Залежно від обсягів і масштабів тих об'єктів, які є предметом злочину чи правопорушення, розрізняють *корупцію “верхівкову” і “низову”*. До першої належать протизаконні дії, вчинки чиновників вищих та середніх рангів, що пов'язані з розподілом державних замовлень, виділенням бюджетних коштів, великими кредитами, зміною форм власності, розподілом коштів іноземних позик, наданням пільг великим компаніям, наданням права на безакцизну або безмитну торгівлю тощо. Одним із таких видів протизаконних дій є лобіювання державними службовцями високого рангу інтересів певних промислових або фінансових груп і тиск, дискредитація, упереджені перевірки конкурентів цих груп з боку державних органів.

Втім, деякі види корупційних діянь повторюються і в “низовій”, і у “верхівковій” корупції. До таких належить, скажімо, влаштування на певну посаду за хабар. Зрозуміло, що за влаштування на досить прибуткову посаду працівника ринку беруть хабар менший, ніж за влаштування на не менш прибуткову, з точки зору корупціонера, посаду в обласній податковій службі.

До “низової” корупції належать правопорушення державних службовців середніх та нижніх рангів: отримання хабарів за надання послуг, що входять до кола функціональних обов'язків цих державних службовців – розподіл житла, візування чи реєстрація документів громадян, видача довідок, відомчий контроль за роботою підприємств і організацій (санепідемслужба, пожежники, представники міських електромереж, теплових мереж) тощо.

Звертає на себе увагу так звана *внутрішня корупція*, яка поширена всередині державних органів. На відміну від “зовнішньої” корупції, коли хабародавець приходить ззовні, з іншої організації, цей вид корупції полягає в тому, що державний службовець дає хабара своєму начальнику за те, що останній прикриває корупційну поведінку цього чиновника. Внутрішня корупція ускладнюється, уражає декілька або навіть і всі рівні державної організації, коли хабар не лише надходить до того чиновника, який безпосередньо його бере, але розподіляється нагору для вищих чиновників. У таких випадках вибудовується паралельна з офіційною система корупційної організації, яка передбачає, хто кому передає хабар, який його розмір тощо. Цей тип корупції склався ще в радянські часи і набув тоді великого поширення в торгівлі. Але тепер він проник і в інші сфери, у тому числі в органи державного управління, в податкову і митну служби, в міліцію, в громадські організації, банки. У цьому разі жертви корупції самі є корупціонерами, і навпаки – корупціонери є одночасно і жертвами корупції. Це створює специфічну атмосферу в суспільстві: корупція стає поширеним і повсякденним явищем, до неї звикають.

Найбільш грубі й примітивні види корупції, наприклад, отримання матеріальних благ державними службовцями за невиконання ними своїх прямих обов’язків, можливі в умовах “внутрішньої” корупції. Такі види правопорушень поширені в митній і податковій службах, в міліції, прикордонних військах, в держадміністраціях різних рівнів тощо. Причому ці види корупційних правопорушень часто мають характер складних групових дій, в які втягнуті посадові особи різних рівнів. Ще одним видом корупційних правопорушень є навмисне створення державними службовцями ситуації, яка підштовхує рядових громадян або посадових осіб до пропонування хабара. Одним із таких способів є часті перевірки підприємств, установ, закладів різних форм власності, що ініціюються самими державними службовцями. Перевіряють усе – санітарний стан, протипожежний стан, стан сплати податків, облік державного інвентарю тощо. Результати перевірок можуть коригуватися цими держслужбовцями залежно від “гостинності” тих, кого перевіряють.

Стан корупції в Україні на вересень 2011 року був досліджений громадською організацією “Європейська дослідницька асоціація” у співпраці з Київським міжнародним інститутом соціології за підтримки проекту UNITER PACT inc.

Попри загалом невисокий рівень довіри до інститутів влади населення України здебільшого продовжує розглядати вищі органи влади як найбільш відповідальні за боротьбу з корупцією.

Найкорумпованішими інституціями та сферами життя наші громадяни вважають ДАІ, медицину, судову систему та міліцію (без ДАІ). Поряд зі сталим уявленням про поширення корупції загальною тенденцією 2011 року вважають прояв її в дедалі більшій кількості сфер людського життя.

У цілому все ще не більше 17,6% населення називають будь-які антикорупційні заходи в Україні ефективними, і це – відсоток лише з-поміж

поінформованих громадян, кількість яких коливається від 10 до 30% залежно від того, про чії антикорупційні ініціативи йдеться (Президента України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради України тощо).

Основні методи та заходи запобігання корупції

Характерною рисою сьогоденного стану справ у сфері боротьби з корупцією в Україні є те, що заходи, які здійснюються, не дають бажаного результату. Корупція залишається одним із найпоширеніших і найчисленніших правопорушень у нашій державі. Проте це не означає того, що боротися з нею не можна або що це заздалегідь програшна справа. І в сьогоденних умовах залишається багато засобів і методів боротьби з корупцією, які ще не повною мірою використовуються або використовуються некомплексно, неплановірно й непослідовно. Ефективність їх зростатиме в процесі проведення адміністративної реформи.

Розглянемо основні засоби й методи боротьби з корупцією, які застосовуються відповідно до українського права, а також зупинимось на тих його недоліках, які негативно впливають на цей процес. *Стратегічним напрямом боротьби з корупцією має бути попередження корупційних проявів.* Характер профілактичних заходів зумовлюється глибиною з'ясування соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь. Одне із основних завдань, які постають у цьому зв'язку, – зробити корупцію справою ризикованою й не вигідною. Зокрема, правовий і соціальний статус службовця, для якого завжди є спокуса використати надані йому владні або посадові повноваження в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб, повинен стимулювати його до законослухняної поведінки. Не страх бути викритим (“спійматися на гарячому”), а свідоме розуміння наслідків учиненого корупційного діяння повинне лягти в основу правомірної поведінки державного службовця.

Безумовно, забезпечити такий статус державного службовця набагато складніше, ніж посилити репресії, створити нові табу, збільшити кількість правоохоронних структур тощо. Але якщо серйозно братися за боротьбу з корупцією, розраховувати на реальні результати антикорупційної діяльності в органах державної влади, то вибору немає: лише застосування системних, комплексних профілактичних заходів може змінити обсяги й характер корупційних проявів в Україні.

Ефективна протидія корупції неможлива без забезпечення реальної відкритості влади. Діяльність державних структур та їх посадових осіб має стати прозорою для громадян України. Мова йде про висвітлення “темних кутів” діяльності вітчизняного чиновництва, які є сприятливими для процвітання корупції. І хоча останнім часом у нашій країні зроблено величезний крок у напрямі відкритості влади (це зумовлене об'єктивними процесами демократизації суспільства), слід констатувати, що звичка утаємничувати геть усе ще міцно сидить у психології української бюрократії. Адекватною є реакція громадян України, більшість яких (за результатами

соціологічних опитувань приблизно 70%) вважає, що рішення в органах влади приймаються “корумповано й нечесно”. Це є одним із показників того, що рівень довіри громадян до обраної ними ж влади досяг критичної межі.

Забезпечивши відкритість діяльності владних структур, влада зможе вирішувати три надзвичайно важливих для себе і суспільства завдання:

- повернути довіру громадян до офіційної влади;
- створити несприятливі умови для корумпованості суспільства;
- забезпечити реалізацію конституційних прав громадян в інформаційній сфері (статті 32 і 34 Конституції України).

На виконання Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи та з метою забезпечення реалізації положень статті 34 Конституції України стосовно свободи інформації, статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 1950 р.), статті 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ООН, 1966 р.), а також для забезпечення ефективної реалізації права кожного на вільне вираження своїх поглядів та доступ до інформації, права на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб Верховною Радою України 13 січня 2011 року були прийняті Закони України “Про доступ до публічної інформації” та “Про внесення змін до Закону України “Про інформацію” (нова редакція), які набрали чинності 10 травня 2011 року.

Слід зазначити, що ці два закони тісно пов’язані між собою.

Так, у новій редакції Закону України “Про інформацію” визначено, зокрема, основні принципи, суб’єкти, об’єкти інформаційних відносин в Україні, а також, що є інформацією, її види.

В свою чергу, Законом України “Про доступ до публічної інформації” (далі – Закон) визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб’єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Перш за все слід звернути увагу на те, що всі вимоги цього Закону поширюються лише на органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інших суб’єктів, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов’язковими для виконання. На юридичних осіб, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, осіб, що виконують делеговані повноваження суб’єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, суб’єктів господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, та суб’єктів господарювання, які володіють інформацією про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші

надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян, і іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно значущою інформацією), вимоги цього закону поширюються лише в частині оприлюднення та надання відповідної інформації за запитами.

Усі розпорядники інформації, визначені статтею 13 цього Закону, зобов'язані надавати та оприлюднювати публічну інформацію – відображену та задокументовану будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформацію, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

При цьому Законом встановлено, що зазначена інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом, а доступ до неї забезпечується шляхом систематичного та оперативного її оприлюднення в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах та будь-яким іншим способом, а також шляхом надання її за запитами на інформацію.

Крім цього, Законом передбачається, що не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно, якщо оприлюднення або надання такої інформації не може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Також дуже важливим є положення Закону стосовно того, що декларації про доходи осіб та членів їхніх сімей, які претендують на зайняття чи займають виборну посаду в органах влади або обіймають посаду державного службовця, службовця органу місцевого самоврядування першої або другої категорії, є відкритою інформацією, а також стосовно того, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ, і в разі, якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений.

Таким чином, результатом запровадження чітких підстав щодо обмеження доступу до публічної інформації має стати перегляд суб'єктами владних повноважень списків документів, доступ до яких був обмежений до набрання чинності Законом, а це вже величезне досягнення в розбудові ефективної та прозорої влади в державі.

Слід враховувати, що розпорядник інформації має дати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, інформації щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть

статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту, але клопотання про термінове опрацювання запиту має бути обґрунтованим.

Разом із цим, у разі якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Важливою гарантією реалізації права на доступ до публічної інформації за інформаційним запитом є безоплатний характер надання такої інформації.

Проте в разі, якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, Закон передбачає обов'язок запитувачів відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк.

Крім цього, слід звернути увагу на те, що розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту лише у випадках, коли він не володіє інформацією і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит, або коли інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом, або особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком, а також у разі недотримання вимог до запиту на інформацію.

У відмові в задоволенні запиту на інформацію має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд інформаційного запиту, дату відмови, мотивовану підставу відмови, порядок оскарження відмови та підпис.

Відмова в задоволенні запиту на інформацію надається в письмовій формі.

Водночас Законом передбачається, що відповідь розпорядника інформації про те, що інформація може бути одержана запитувачем із загальнодоступних джерел, або відповідь не по суті запиту вважається неправомірною відмовою в наданні інформації.

Розпорядник інформації, який не володіє запитуваною інформацією, але якому за статусом або характером діяльності відомо або має бути відомо, хто нею володіє, зобов'язаний направити цей запит належному розпоряднику з одночасним повідомленням про це запитувача. У такому разі відлік строку розгляду запиту на інформацію починається з дня отримання запиту належним розпорядником.

Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень:

- ненадання відповіді на запит;
- ненадання інформації на запит;

- безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію;
- неоприлюднення інформації відповідно до статті 15 цього Закону;
- надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;
- несвоєчасне надання інформації;
- необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;
- нездійснення реєстрації документів;
- навмисне приховування або знищення інформації чи документів.

Особи, які вважають, що їхні права та законні інтереси порушені розпорядниками інформації, мають право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації до суду, яке здійснюється відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України, а також на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом.

Фактично, громадяни України завдяки прийнятому Верховною Радою України Закону “Про доступ до публічної інформації” отримали право легко і швидко отримувати інформацію, зокрема про те, як працюють органи виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Ще одним заходом, спрямованим на забезпечення відкритості влади, повинне стати вдосконалення механізму декларування державними службовцями майна та доходів.

Суттєвим моментом забезпечення відкритості влади в Україні є становлення й розвиток незалежної преси. У будь-якій демократичній державі (а Україна, як проголошено в Конституції, є демократичною державою) ефективне функціонування владних структур неможливе без незалежної преси – своєрідної “опозиції” до влади, соціального інституту, який не дає можливості владі “іржавіти”. Корупціонери, які, використовуючи владні повноваження, зв’язки в структурах влади тощо, можуть легко “вирішити питання” – загасити пожежу, що розгорілася через учинення ними корупційних діянь, – бояться розголосу про свої протиправні дії чи неетичні вчинки. У розвинутих цивілізованих країнах засоби масової інформації є одним із найпотужніших антикорупційних соціальних інститутів: встановлення і оприлюднення журналістами фактів зловживання владою з боку державних чиновників здебільшого стає початком кінця їхньої кар’єри. У нашій країні, де правоохоронні органи працюють у “ручному” режимі, притягнення корупціонерів до встановленої законом відповідальності здійснюється з позицій політичної доцільності.

Одним із головних методів очищення суспільства від корупції є запровадження демократичних засад у всі сфери суспільного життя та дерегуляція економіки, скорочення обсягів державного регулювання економікою.

У політичній сфері запобіганню корупційних діянь сприятиме політичне структурування суспільства, зміцнення політичних партій,

формування уряду на базі однієї партії чи блоку партій, підвищення їхньої відповідальності перед суспільством за наслідки діяльності уряду. Разом із тим процес формування політичних партій не повинен стати ще одним напрямом корупційної діяльності. Тому необхідно розробити й прийняти такі нормативно-правові акти, які забезпечували б прозорість фінансування політичних партій, відкритість використання коштів під час виборчих кампаній.

Корупція пронизала всі гілки й поверхи влади без винятку. Своє службове становище використовують для наживи як чиновники найнижчого рівня в системі виконавчої влади, так і найвищі посадові особи в уряді. Високий рівень корумпованості посадових осіб, у тому числі й державних службовців найвищих рангів, робить привабливою ідею позбавлення всіх, у тому числі й народних депутатів, імунітету. Ця ідея є дуже суперечливою, адже відсутність у нашому суспільстві традицій демократії та парламентаризму, вкоріненість на рівні буденної свідомості авторитарних установок та стереотипів загрожують (у разі скасування імунітету) тиском на суддів, слідчих, депутатів із боку представників вищих ешелонів державної влади, особливо виконавчої. Тому скасовувати імунітет для названих категорій державних службовців у нинішніх умовах недоцільно. Проте деякі зміни до законодавства, пов'язані з наданням імунітету певним категоріям державних службовців та межами дії імунітету, необхідно прийняти.

Як відомо, корупція є зворотним боком тіньової економіки. Тому стратегія профілактики корупційних діянь в економічній сфері полягає у виведенні такої економіки з тіні. Ця стратегія може розгортатися за умови вдосконалення системи оподаткування, зменшення податкового тиску на підприємців та інших фізичних осіб, спрощення порядку стягнення податків.

Корупція розквітає там, де є монополія. Тому в економічній сфері необхідно сприяти конкуренції і позбавлятися монополії. Для України це дуже складне питання, оскільки в попередні десятиліття в умовах планової економіки керівники підприємств звикли до свого монопольного становища і тепер всіляко гальмують перехід до конкурентної економіки.

Особливо сприятливі умови для великих корупційних діянь створюються в процесі приватизації державних підприємств. Втягуючи в корупційну діяльність державних службовців, деякі ділки скуповують величезні підприємства, нерухомість за мізерні суми. Тому саме у сфері приватизації потрібні гласність, прозорість, контроль. Цей процес повинен бути в центрі уваги всієї громадськості, його повинні широко висвітлювати засоби масової інформації.

Досить поширеним порушенням в Україні є ігнорування державними службовцями заборони на господарську та підприємницьку діяльність. Особливо часто цю норму Закону “Про державну службу” порушують народні депутати України. Тому необхідно вдосконалити законодавство, розробити підзаконні акти та інструкції, які виключали б такі протизаконні дії.

Серед економіко-правових заходів, спрямованих на зниження рівня корупційних правопорушень, слід виділити такий напрям роботи, як створення дійової економічно-фінансової системи контролю та протидії легалізації “брудних” грошей.

Найбільш масовою є корупція державних службовців нижчого та середнього рівня, які працюють у контролюючих органах. У зв’язку з цим слід спростити процедури видачі різних ліцензій, реєстрації підприємств. Взагалі, найефективнішим засобом боротьби з корупційними правопорушеннями державних службовців нижніх і середніх рівнів є скорочення їхніх дозвольно-розпорядчих функцій. Важливим кроком могло б стати скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню. Необхідно зробити прозорими і спрощеними механізми митного, прикордонного, екологічного, санітарного, протипожежного та інших видів контролю.

Економічна криза і її наслідок – зубожіння державного бюджету – підштовхнули до створення різноманітних недержавних служб, фірм, агентств, які за плату, але в коротші терміни, надають окремим громадянам та юридичним особам послуги, що виконуються і державними органами. Це часто породжує корупційні правопорушення державних службовців, призводить до змови представників цих недержавних фірм і державних службовців, гальмує й дезорганізує роботу державних органів. Тому потрібно вдосконалити законодавство, яке регулює створення подібних фірм та агентств, чітко визначити їхні функції, створити належні бар’єри для розвитку корупції.

У практиці роботи державних службовців ще мало застосовується такий профілактичний засіб боротьби з корупцією, як детальна регламентація умов і порядку отримання подарунків, гонорарів, винагород, послуг, а також використання ними засобів транспорту, зв’язку тощо.

Останніми роками досить помітним явищем стала прозора чи прихована участь державних службовців у підприємницькій діяльності. Особливо велику шкоду державі й суспільству в таких випадках завдають державні службовці високого рангу, від яких залежать різноманітні управлінські рішення, видача кредитів, пільг, ресурсів тощо.

Багатьох корупційних діянь можна було б не допустити, усунувши суперечності та прогалини в чинному законодавстві, зокрема у тій його частині, яка стосується регулювання підприємницької, господарської, фінансової, кредитно-банківської діяльності. Для того щоб у майбутньому уникати суперечностей в антикорупційному законодавстві, а також позбутися прогалин, нерегульованих законодавством ситуацій у діяльності суб’єктів господарчої та адміністративної діяльності, усунути розбіжності в тлумаченні статей законів та правових норм, необхідно запровадити спеціальну антикорупційну експертизу законопроектів.

Необхідно також позбутися дублювання в роботі контролюючих державних органів і підвищити координацію контрольних дій Державної фінансової інспекції України, Державної податкової служби України,

Державної митної служби України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства внутрішніх справ України та інших контролюючих державних органів.

Аналіз чинного законодавства про відповідальність за корупційні правопорушення дає підстави стверджувати, що в Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією. Вона передбачає цілий комплекс заходів, який дозволяє притягнути до того чи іншого виду відповідальності – кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної – практично будь-яку посадову особу органів державної влади, що допустила те чи інше зловживання владою чи посадовим становищем. В окремих випадках, як зазначалось вище, така відповідальність є надто суворою. Таким чином, твердження про те, що відсутність відчутних результатів боротьби з корупцією в нашій державі зумовлюється недосконалістю законодавства про відповідальність за корупційні діяння, не мають достатніх підстав. Проблема полягає не у відсутності належної законодавчої бази, а в її неефективному застосуванні. Разом із тим це не означає, що законодавство про відповідальність за корупційні правопорушення є цілком досконалим.

Важливим фактором запобігання проявам корупції є вдосконалення діяльності відповідних органів. Суттєвим недоліком поточного стану боротьби з корупцією є те, що правоохоронні органи нейтралізують лише безпосередніх виконавців, а центральні фігури, які розробляють схеми і сценарії корупційних правопорушень, посадові особи, які сприяють утворенню, прикриттю й захисту цих злочинних груп, залишаються поза увагою. Тому при розслідуванні справ, пов'язаних із корупцією, треба розслідувати весь ланцюг злочинних зв'язків. Необхідно більше уваги приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень про корупційні діяння та інші протиправні дії посадових осіб, поширеність корупції в окремих відомствах.

І, нарешті, ще один дуже важливий чинник, від якого великою мірою залежить успіх у боротьбі з корупцією. Це – кадри. Для підрозділів, які займаються боротьбою з організованою злочинністю і корупцією, необхідно підбирати найбільш чесних і відданих справі працівників. Адже не секрет, що корупція проникла і до правоохоронних органів. Тому необхідно розробити й запровадити в практику нові кваліфікаційні вимоги до працівників органів боротьби з корупцією, методики професійного відбору співробітників підрозділів, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією.

Національним агентством з питань державної служби України запропоновані такі *критерії для оцінювання ефективності роботи органів виконавчої влади, спрямованої на боротьбу з корупцією та запобігання її проявам серед державних службовців:*

- 1) наявність законодавчих та нормативних документів із питань боротьби з корупцією, їх знання та навички практичного застосування;
- 2) наявність підрозділу з питань запобігання проявам корупції;

3) якість планування роботи з питань запобігання проявам корупції (наявність відповідних програм, власних планів дій, заходів, передбачених директивними документами);

4) розгляд на колегії органу виконавчої влади ходу реалізації планів (глибина аналізу, причини невиконання окремих заходів у встановлені терміни, конкретність прийнятих рішень);

5) організація контролю за виконанням документів директивних органів, власних планів та рішень (протоколи оперативних засідань, накази, доповідні записки тощо), результативність роботи, аналіз причин невиконання за термінами;

6) інформування директивних органів про хід виконання їх документів (дотримання термінів, аналітичність, пропозиції);

7) дотримання чинного законодавства при прийнятті на державну службу;

8) дотримання державними службовцями обмежень, передбачених статтею 16 Закону України “Про державну службу”;

9) наявність випадків виявлення керівником органу виконавчої влади порушень Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” з боку підлеглих, прийняте ним рішення (чи направлялись матеріали до правоохоронних органів);

10) кількість державних службовців, притягнутих до відповідальності; за якими статтями закону;

11) кількість державних службовців, звільнених із посад за порушення вимог Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”;

12) наявність спільних і малих підприємств, товариств з обмеженою відповідальністю (закритих, відкритих), банків та інших недержавних, благодійних організацій, засновником (одним із засновників) яких є орган виконавчої влади; державних службовців органу виконавчої влади, які входять до складу керівних органів (займають посади) зазначених підприємств, установ і організацій;

13) організація декларування доходів державних службовців;

14) проведення атестації державних службовців;

15) практика реагування керівника органу виконавчої влади на факти порушень підлеглими державними службовцями Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”;

16) організація роботи з аналізу дотримання Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”;

17) умови й рівень оплати праці державних службовців органу виконавчої влади;

18) система навчання та підвищення кваліфікації державних службовців.

З усього сказаного можна зробити такі висновки.

1. Визначаючи поняття корупції, слід виходити з трьох важливих моментів. По-перше, корупція – соціальне явище, притаманне всім державам світу, як невід’ємний атрибут публічної влади. Питання не в тому, чи є

прояви корупції як такої в різних державах, чи їх немає, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливу корупції на соціальні, економічні та політичні процеси в країні. По-друге, у правовому значенні корупція – це збірне поняття, яке охоплює сукупність (систему) взаємопов'язаних правопорушень (кримінально-правових, адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових). По-третє, прикладний характер законодавчого визначення такої правової категорії, як “корупція”, полягає в тому, щоб зробити антикорупційну діяльність більш цілеспрямованою.

2. Постановка питання про повне викоренення корупції (що має місце не тільки на рівні політичних заяв, а й в окремих нормативно-правових актах) є хибною. Нерозуміння цього аспекту призводить до постановки нереальних завдань перед державними, в першу чергу правоохоронними органами. Корупцію як явище викоренити неможливо. Шляхом підризу живильної основи корумпованості державного апарату – впливу на соціальні передумови корупції, причини останньої та умови, що сприяють її появі, а також застосуванням адміністративних та репресивних заходів щодо конкретних корупціонерів можна досягти лише одного, а саме: зменшити масштаби корупції, змінити характер останньої, обмежити її вплив на соціально-економічні, політичні та інші процеси в суспільстві, мінімізувати наслідки корупційних діянь.

Масштаби корупції не зменшуються (хоча слід було б сказати – збільшуються), протидія їй здійснюється без певної системи і без належної вимогливості, головні зусилля у протидії корупції витрачаються на реагування на окремі корупційні прояви, а не на усунення причин та умов, що сприяють їм. Це стало можливим через те, що в Україні навіть на концептуальному рівні не визначено стратегії запобігання та протидії корупції.

Інакше кажучи, влада визнала те, що весь цей час системної протидії корупції як такої не існувало. Вона замінювалася гучними політичними заявами про посилення протидії корупції, прийняттям на їх підтвердження відповідних актів.

Такий висновок свідчить про необхідність *зміни державної політики у сфері протидії корупції і насамперед зміни стратегічного напрямку протидії корупції.*

3. Аналіз антикорупційної діяльності органів державної влади України дає підстави констатувати, що основна ставка у протидії корупції робиться на посилення репресивних і адміністративних заходів, а головні зусилля правоохоронних органів витрачаються на виявлення далеко не найнебезпечніших корупційних правопорушень. Разом із тим очевидним є те, що посилення репресій – це зовсім не той шлях, який може привести до позитивних результатів у боротьбі з корупцією.

Стратегічним напрямом боротьби з корупцією має бути запобігання корупційним проявам. Характер профілактичних заходів зумовлюється глибиною з'ясування соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь. Якщо серйозно поставитися до підвищення ефективності

антикорупційної діяльності, то вибору, власне, не існує: системні комплексні профілактичні заходи – це шлях, який може змінити масштаби корупції, її характер, зменшити її вплив на найбільш важливі соціально-економічні процеси.

4. У будь-якій країні корупція є своєрідним відображенням політичних, економічних, соціальних процесів, які відбуваються в суспільстві, результатом недосконалого функціонування державної влади. У своєму соціальному розвитку Україна дійшла до стану, коли корупція стала невід’ємним атрибутом державного управління, його системним елементом. Така ситуація є насамперед наслідком тих радикальних економічних, політичних та соціальних змін, які впродовж останніх двох десятиріч років відбувалися в Україні. На думку багатьох дослідників, різке зростання рівня корупції завжди спостерігається при зміні фундаментальних умов життя.

При цьому слід підкреслити, що *причиною зростання масштабів корупції є не самі по собі реформи, не самі по собі фундаментальні зміни, а їх характер, порядок здійснення тощо*. Якщо говорити про держави, які виникли на пострадянському просторі, і про Україну в тому числі, то надзвичайна поширеність корупції в них, як і більшість інших соціальних проблем, є результатом помилкового підходу до вибору моделі реформування суспільства і її впровадження в життя.

Реформування системи управління – один із магістральних шляхів ліквідації підґрунтя корупції. Між реформою державного управління й результативністю протидії корупції є безпосередній причинний зв’язок. Фрагментарні рішення щодо змін у системі державного апарату навіть за умови їх зовнішнього ефекту в плані боротьби з корупцією не можуть змінити ситуацію у цій сфері в цілому.

5. З адміністративною реформою безпосередньо пов’язане ще одне надзвичайно важливе питання, що потребує свого розв’язання у контексті антикорупційної діяльності в нашій країні. Мова йде про *формування ідеології державної служби*. Ця проблема стосується глибинних засад останньої і є надзвичайно актуальною для України, яка втратила (офіційно) комуністичні державні цінності і в якій у принципі не визначено залишилось питання про те, які цінності має сповідувати сучасний державний службовець. Вона впливає з невизначеності сутності існуючої держави і того, на будівництво якої держави спрямовані зусилля українського народу. Положення статті 1 Конституції України про те, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, лише в найзагальніших рисах дає можливість уявити контури такої держави.

Формування принципів і цінностей державної служби має бути визнане одним із найбільш актуальних завдань у сфері державного будівництва, оскільки основу поведінки будь-якої особи, у тому числі державного службовця, становлять саме моральні принципи. Відсутність чітко сформульованої системи цінностей держави (державної служби), невизначеність й невпевненість у завтрашньому дні, що поширені серед

значної частини чиновництва, слід віднести до основних соціальних передумов корупції в Україні.

6. Ефективна протидія корупції неможлива без забезпечення реальної *відкритості влади*. Діяльність державних структур та їх посадових осіб має стати прозорою для громадян України. Мова йде про висвітлення, образно кажучи, “темних кутів” діяльності вітчизняного чиновництва, які є сприятливими для проростання й процвітання корупції. І хоча останніми роками в нашій країні порівняно з радянським періодом зроблено величезний крок у напрямі відкритості влади (це зумовлено об’єктивними процесами демократизації суспільства), все ж слід констатувати, що звичка утаємничувати геть усе ще міцно сидить у психології української бюрократії.

7. *В Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної протидії корупції*, яка, зокрема, дає правоохоронним органам можливість адекватно реагувати на будь-які корупційні прояви, починаючи з неетичної поведінки державного службовця і закінчуючи його участю у завуальованому хабарництві, діяльності організованих злочинних угруповань. Підкреслюючи той факт, що недосконалість існуючої антикорупційної законодавчої бази не є основною причиною неефективної антикорупційної діяльності, необхідно визнати й те, що така база потребує вдосконалення.

У будь-якій країні, а особливо у країнах із недостатньо розвинутими демократичними інститутами, залежною судовою владою, вирішальним чинником ефективної протидії корупції є політична воля.

8. Протидія корупції – це не стільки проблема правоохоронних органів, скільки проблема політичного управління в державі. Ставлення перших осіб держави до розв’язання цієї проблеми визначає суть здійснюваних у державі антикорупційних заходів. Правоохоронні органи є лише інструментом політичного управління, який може бути використаний по-різному залежно від його інтересів. *За відсутності політичної волі найдосконаліше антикорупційне законодавство приречене на декларативне існування, а діяльність елітних спеціальних правоохоронних структур – на імітацію протидії корупції.*

9. Одне із основних завдань, яке постає перед державою і суспільством у сфері протидії корупції, – усіма засобами, які є в їх розпорядженні, *зробити корупцію справою ризикованою й не вигідною*. Зокрема, правовий і соціальний статус осіб, уповноважених на виконання функцій держави, діяльність яких завжди пов’язана із спокусою використати надані їм владу або посадові повноваження в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб, повинен стимулювати їх до законослухняної поведінки. Не страх бути викритим (“попасти на гарячому”), а свідоме розуміння наслідків учиненого корупційного діяння повинне лягати в основу правомірної поведінки державного службовця. Безумовно, забезпечити такий статус державного службовця набагато складніше, ніж посилити репресії, створивши нові табу, збільшити кількість правоохоронних структур тощо.

До тих пір, поки державному чиновнику буде вигідно брати хабарі, красти, зловживати владою або посадовим становищем, поки ризик понесення відповідальності за допущені зловживання буде мінімальним, ніякі, навіть найжорстокіші заходи репресивного та іншого характеру не дадуть позитивного ефекту у протидії корупції.

Збільшення ризику бути притягненим до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, підвищення соціальної ціни державної служби (престиж, соціальна забезпеченість) і зменшення передумов корупції – це ті три складові, які повинні становити основу антикорупційної політики.

Ефективна протидія корупції потребує системного підходу, чітко визначених пріоритетів та її належного забезпечення, у тому числі наукового. Ігнорування хоча б однієї з цих складових зводить ефективність антикорупційної політики до нуля.

Формування державної антикорупційної політики

Корупція в Україні на сьогоднішній день перетворилася на одну із загроз національній безпеці. Вплив корупції на українське суспільство має комплексний та системний характер, зокрема, йдеться про соціальні, економічні, владні, політичні та міжнародні аспекти цього впливу.

Через високий рівень корупції в країні існує значний вплив організованих злочинних груп на процеси державного управління, значна частина економіки перебуває “в тіні”. Все це підриває економічні основи держави, блокує надходження іноземних інвестицій. Корупція також заважає міжнародним контактам, налагодженню міжнародних зв’язків і може призвести до відчутної ізоляції країни на міжнародному рівні.

Корупція в Україні давно сприймається як органічна частина нашого життя. Було б неправильним вважати, що корупція – явище останніх років чи навіть десятиліть.

Корупція розглядається як складне соціальне явище, що негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави, загрожує демократії та правам людини, реалізації принципу верховенства права, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, добробут, завдає шкоди суспільству, соціальному прогресу та національній безпеці.

Корупція стала універсальною проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя, а найбільше вражає сферу взаємовідносин громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування, з якими найчастіше стикаються громадяни при реалізації своїх конституційних прав. Така ситуація найчастіше підриває ідеологію суспільства, оскільки громадяни починають сприймати корупцію як “спрощену форму” отримання адміністративних послуг. За останні роки корупція в Україні набула значного поширення, стала небезпекою як для держави, так і для громадян. Населення держави стає заручником корупції.

У рейтингу корумпованості Transparency International за 2011 рік Україна набрала 2,3 балу з 10 можливих, посівши місце між Азербайджаном, Росією, Білорусією, Нігерією, Угандою і Центрально-Африканською Республікою, Республікою Конго, Кот-д'Івуаром, Кенією, Гвінеєю-Бісау; 152-го місце з Україною ділить Таджикистан, який також має 2,3 балу.

У регіоні Східної Європи та Центральної Азії, до якого належить і Україна, найкращий показник має Туреччина (4,2), а найгірший – Туркменістан і Узбекистан (по 1,6 балу).

Усього в рейтингу 183 країни.

У попередньому, минулорічному рейтингу Україна посідала 134 місце серед 178 країн світу. Тоді Україна отримала 2,4 балу (у 2009 р. – 2,2).

Transparency International неодноразово висловлювала стурбованість ситуацією з корупцією в Україні. Зокрема, якщо в 2006 р. Україна, маючи оцінку в 2,8 балу, посідала 99–104 місце серед 163 країн світу, в яких здійснювалося дослідження, то в 2009 р. з результатом в 2,2 балу Україна вже опинилася на 146–153 місці серед 180 країн. У 2010 р. оцінку 2,4 балу, крім України, отримали 9 країн, а це означає, що Україні ділила з ними 134–143 місця.

Останнім часом все частіше звучать заяви про те, що боротьба з корупцією у всіх сферах її прояву є пріоритетним напрямом для української влади. На тому, що корупція є “надзвичайною проблемою” для країни, наголошував Президент України Віктор Янукович.

Таким чином, загрозливий рівень корупції в Україні, неефективні заходи запобігання та протидії корупції, бажання України інтегруватися до інституцій Європейського Союзу і необхідність приведення законодавства до стандартів ЄС спрямовують Україну та її владних чинників до розробки нових підходів до формування державної антикорупційної політики та реалізації Національної антикорупційної стратегії.

Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки

Указом Президента України від 21 жовтня 2011 р. схвалено Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки. У стратегії наголошується: “Метою Національної антикорупційної стратегії є зменшення рівня корупції в Україні шляхом усунення передумов її виникнення через впровадження превентивних заходів, зміцнення режиму законності, а також формування у суспільстві нетерпимого, негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища з допомогою спільних зусиль державних і громадських структур, за участю міжнародних організацій”.

Успішна протидія корупції можлива за наявності таких складових: належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади і органами місцевого самоврядування, координації їх діяльності; ефективної системи протидії корупції в усіх сферах діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування та на всіх рівнях; відкритості та поінформованості

громадськості про здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції; взаємодії об'єднань громадян з органами державної влади і органами місцевого самоврядування у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів держави громадянським суспільством.

Реалізація Національної антикорупційної стратегії повинна здійснюватися з дотриманням таких основоположних принципів:

- рівність усіх перед законом;
- забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- дотримання правових норм у сфері запобігання і протидії корупції;
- невідворотність юридичної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення;
- надання пріоритету превентивним антикорупційним заходам;
- відкритість і прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації Національної антикорупційної стратегії;
- поєднання зусиль держави і громадськості у подоланні корупції як системного явища в усіх сферах суспільного життя.

Для реалізації Національної антикорупційної стратегії необхідні узгоджені дії державних органів та органів місцевого самоврядування щодо:

1) *реформування системи державного управління та адміністративних процедур:*

а) завершення процесу розмежування функцій органів державної влади з надання адміністративних послуг та контрольно-наглядових (інспекційних) функцій;

б) застосування інноваційних технологій, що підвищують об'єктивність та забезпечують прозорість прийняття органами державної влади рішень, у тому числі прискорення впровадження системи електронного документообігу та електронного цифрового підпису на загальнодержавному і місцевому рівнях;

в) розширення сфер застосування принципу “мовчазної згоди” при наданні погоджень, висновків, дозвільних документів тощо;

г) надання адміністративних послуг виключно органами державної влади та бюджетними установами;

д) визначення на законодавчому рівні вичерпного переліку адміністративних послуг, платності чи безоплатності їх надання, а також обґрунтованих (адекватних) строків надання таких послуг;

е) припинення практики дроблення адміністративних послуг на окремі платні послуги, забезпечивши орієнтацію на результат;

є) встановлення заборони органам державної влади та органам місцевого самоврядування надавати платні послуги господарського характеру;

ж) відмова від територіального монополізму при наданні адміністративних послуг та створення альтернативних можливостей щодо вибору органу для отримання адміністративної послуги;

2) *зменшення адміністративного тиску на підприємців, запобігання мінізації економіки:*

а) суттєве зменшення кількості ліцензій і дозволів у сфері підприємницької діяльності, максимальне спрощення та скорочення тривалості дозвільних процедур;

б) усунення технічних бар'єрів, запровадження "єдиного вікна", максимальна комп'ютеризація документообігу;

в) обмеження кількості перевірок з боку податкових та контролюючих органів;

г) запобігання неправомірному тиску на підприємців з боку правоохоронних та контролюючих державних органів;

3) *забезпечення доброчесності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування:*

а) системне вдосконалення державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, зокрема в частині процедури конкурсного добору кандидатів (механізму визначення переможця), розстановки кадрів, проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування;

б) визначення на законодавчому рівні засад етичної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та механізму врегулювання конфлікту інтересів в їх діяльності, що мають базуватися на положеннях Модельного кодексу поведінки державних службовців країн Ради Європи та враховувати інші міжнародно-правові стандарти в цій сфері;

в) оптимізація співвідношення рівня базової (фіксованої) заробітної плати (посадового окладу) залежно від складності роботи і рівня відповідальності за конкретною посадою та додаткової заробітної плати (премій, надбавок), яка встановлюється за результатами оцінки діяльності на розсуд керівництва;

4) *поліпшення умов доступу фізичних, юридичних осіб та об'єднань громадян без статусу юридичної особи до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування:*

а) продовження формування ефективного механізму доступу фізичних, юридичних осіб та об'єднань громадян без статусу юридичної особи до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

б) активізація інформаційного обміну між об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та органами державної влади і органами місцевого самоврядування;

в) забезпечення прозорості в роботі органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

5) удосконалення системи використання державного майна та бюджетних коштів:

а) удосконалення проведення зовнішнього незалежного аудиту в частині здійснення контролю за використанням коштів місцевих бюджетів;

б) завершення проведення інвентаризації державних підприємств і організацій та формування Єдиного реєстру об'єктів державної власності;

в) удосконалення законодавства щодо процедур державних закупівель та впровадження системи їх зовнішнього аудиту, забезпечення прозорості процесу державних закупівель;

г) удосконалення системи контролю за використанням державного майна з метою недопущення фактів одержання прихованих прибутків державними службовцями або, за їх сприяння, іншими особами чи угрупованнями;

д) створення дієвого механізму детінізації ринку цінних паперів, проведення розрахунків з цінними паперами за угодами;

е) здійснення Рахунковою палатою моніторингу ефективності використання коштів державного бюджету при виконанні загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

є) удосконалення механізмів залучення громадськості до контролю за законністю та ефективністю використання державного майна, бюджетних коштів;

б) *оптимізації фінансування політичних партій та виборчих кампаній* шляхом установлення чітких правил їх фінансування, а також забезпечення ведення ефективного незалежного контролю за таким фінансуванням;

7) удосконалення антикорупційної експертизи шляхом запровадження багатоступеневої методики оцінки корупційних ризиків у законодавстві:

на рівні розробників проектів нормативно-правових актів (як формалізована самооцінка);

на рівні Міністерства юстиції України (як офіційна антикорупційна експертиза проекту нормативно-правового акта);

на рівні громадської експертизи, яка забезпечується наявністю прозорості процедури нормопроєктування та доступністю інформації для громадськості;

8) формування громадської підтримки дій влади у запобіганні і протидії корупції:

а) сприяння засобам масової інформації в широкому висвітленні заходів щодо протидії корупції, які вживаються державними органами та органами місцевого самоврядування;

б) визначення порядку періодичного звітування державних органів, відповідальних за реалізацію державної антикорупційної політики, про ситуацію у сфері запобігання і протидії корупції;

9) удосконалення системи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції:

а) проведення аналізу діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та вжиття за його результатами заходів щодо підвищення ефективності їх роботи;

б) формування єдиної правозастосовної практики правоохоронних та судових органів у справах, пов'язаних із корупцією;

в) запровадження спеціалізації прокурорів та слідчих у справах про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;

г) розвиток співробітництва правоохоронних органів із громадськими організаціями та засобами масової інформації;

10) підвищення кваліфікації суддів, працівників прокуратури та правоохоронних органів:

розроблення і впровадження системи навчання на постійній основі професійних суддів та кандидатів на посаду професійного судді, особового складу правоохоронних органів та органів прокуратури щодо застосування нового антикорупційного законодавства;

11) запобігання проявам корупції у правоохоронних органах:

а) проведення інституційної реформи органів, що здійснюють дізнання, досудове слідство та кримінальне переслідування;

б) удосконалення системи професійного добору та підготовки кадрів правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу з корупцією;

в) зміна критеріїв оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів – перенесення акценту з кількісних показників на якість отриманих результатів;

г) розроблення системи заходів для забезпечення ефективного і об'єктивного нагляду прокуратури за діяльністю правоохоронних органів;

12) удосконалення інституту відповідальності за корупційні правопорушення:

а) встановлення відповідальності юридичних осіб за вчинення їх уповноваженими особами корупційних правопорушень;

б) удосконалення інституту конфіскації;

в) перегляд процедури надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт осіб, які користуються недоторканністю, у випадках затримання їх на місці вчинення тяжкого злочину (*in flagrante delicto*), включаючи корупцію;

г) розроблення механізму відшкодування майнової шкоди та збитків, завданих внаслідок вчинення корупційного правопорушення фізичним та юридичним особам;

д) розроблення механізму захисту осіб, які в разі виявлення корупційного правопорушення вжили заходів щодо його припинення та негайно повідомили про вчинення такого правопорушення;

13) зниження рівня корупції у приватному секторі:

а) формування антикорупційної правосвідомості громадян шляхом запровадження соціально-просвітницьких програм, створення системи

антикорупційної освіти в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах незалежно від форми власності;

б) сприяння в забезпеченні прозорості діяльності громадських організацій, юридичних осіб приватного права;

в) сприяння у створенні внутрішніх механізмів контролю та запобігання (виявлення) корупційним правопорушенням у приватному секторі;

14) зниження рівня корупції в зонах підвищеного корупційного ризику, зокрема в правоохоронній, медичній, земельній, освітній, податковій, митній сферах, у сферах державних закупівель та державної служби:

а) вдосконалення законодавчого забезпечення відповідних сфер суспільних відносин;

б) підвищення рівня заробітної плати та соціального забезпечення працюючих;

в) підвищення професійного рівня та проведення більш жорсткого професійного добору кадрів;

г) зменшення кількості формальних процедур;

15) активізації міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції:

а) приведення антикорупційної політики України у відповідність із міжнародними стандартами у сфері запобігання і протидії корупції;

б) здійснення підготовки та підписання міждержавних (міжвідомчих) дво- та багатосторонніх угод про співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції;

в) поглиблення співпраці з партнерськими спеціальними службами та правоохоронними органами у сфері боротьби з корупцією;

г) впровадження в Україні найкращих практик іноземних держав у сфері запобігання і протидії корупції, насамперед щодо запровадження інституту захисту добросовісних інформаторів;

д) формування іміджу України як держави, що активно протидіє проявам корупції, та отримання міжнародної підтримки цієї діяльності.

Реалізація Національної антикорупційної стратегії дасть змогу забезпечити:

- розвиток вітчизняного законодавства в контексті відповідності світовим антикорупційним стандартам, передбаченим Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією, Додатковим протоколом до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, рекомендаціями Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) та інших міжнародних інституцій;

- підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції;

- зниження рівня корупції в системі правоохоронних органів, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- скорочення обсягів тіньової економіки;

- формування в громадськості активної позиції із запобігання і протидії корупції.

Конкретні заходи щодо виконання визначених Національною антикорупційною стратегією завдань, строки їх виконання та безпосередніх виконавців планується закріпити у Державній програмі щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки, яка має бути розроблена урядом.

Координацію реалізації органами виконавчої влади визначеної Президентом України антикорупційної стратегії, відповідно до положень частини четвертої статті 5 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, має здійснювати спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики, повноваження якого покладатимуться згідно з рішенням Президента України на Міністерство юстиції України із залученням ресурсів Служби безпеки України.

Здійснення моніторингу та оцінювання реалізації Національної антикорупційної стратегії покладатиметься на Національний антикорупційний комітет, оскільки саме цей орган здійснює свою діяльність на найвищому державному рівні, а до його складу входять представники всіх державних інституцій, наукових кіл, а також громадських організацій, залучених до формування та реалізації державної антикорупційної політики. Такий підхід забезпечить комплексну, об’єктивну та різносторонню оцінку реалізації національної антикорупційної стратегії, що стане своєрідним підсумком діяльності держави у сфері запобігання і протидії корупції.

Національний антикорупційний комітет

Національний антикорупційний комітет створений Президентом України як консультативно-дорадчий орган. Основні завдання комітету: здійснення системного аналізу стану протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання та протидії корупції; розробка антикорупційних заходів, зокрема спрямованих на гармонізацію законодавства і усунення суперечностей, які є в ньому; підготовка пропозицій щодо спрощення дозвільних та інших процедур ведення малого і середнього бізнесу та ліквідації причин, що викликають порушення в цій сфері; розробка з урахуванням вітчизняного й міжнародного досвіду рекомендацій провідних світових організацій проєктів нормативно-правових актів з питань посилення боротьби з корупцією.

Комітет має здійснювати моніторинг виконання законодавства у сфері запобігання та протидії корупції; братиме участь в підготовці для внесення Президентом України на розгляд Верховної Ради законопроектів у сфері запобігання та протидії корупції; готуватиме пропозиції по законопроектах, проєктах інших нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії корупції; братиме участь у підготовці проєктів актів та доручень Президента України з питань запобігання та протидії корупції; братиме участь в підготовці послань Президента України до народу, щорічних та позачергових

послань до Верховної Ради щодо внутрішнього та зовнішнього становища України; організовуватиме вивчення громадської думки з питань, що розглядаються комітетом, забезпечує висвітлення в засобах масової інформації результатів роботи комітету.

Комітет має право: запитувати й отримувати у встановленому порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян інформацію, матеріали і документи, необхідні для виконання покладених на нього завдань; залучати у встановленому порядку до участі в роботі комітету посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування, працівників підприємств, установ та організацій, провідних вітчизняних та іноземних науковців і фахівців, у тому числі експертів міжнародних організацій, представників об'єднань громадян; створювати робочі групи, в тому числі тимчасові, для опрацювання окремих питань діяльності комітету; запрошувати на свої засідання працівників державних органів, органів місцевого самоврядування, представників підприємств, установ, організацій, а також об'єднань громадян, залучати запрошених осіб до обговорення відповідних питань; ініціювати проведення суспільного обговорення проектів законів, актів Президента України з питань антикорупційної політики; організовувати і проводити конференції, круглі столи, наради з питань, віднесених до його компетенції.

Передбачено, що головою комітету є Президент України, виконавчим секретарем – міністр юстиції.

Персональний склад комітету затверджує Президент України за поданням виконавчого секретаря комітету.

Засідання комітету – відкриті й гласні.

Відкритість засідань комітету має забезпечуватися шляхом створення умов для присутності на них представників засобів масової інформації, гласність – шляхом розміщення інформації про діяльність комітету, підготовлені ним матеріали на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України.

Передбачено, що комітет систематично інформуватиме громадськість про свою діяльність.

Участь України у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції

Основні міжнародні документи у сфері протидії корупції

Одним з перших міжнародних документів, яким засуджуються всі види корупції, включаючи хабарництво, є ухвалена 15 грудня 1975 року резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3514(XXX). Зазначений документ закликає уряди всіх країн вжити на національному рівні всіх необхідних заходів щодо запобігання та протидії корупції, які вони вважатимуть доцільними, включаючи законодавчі.

На восьмому конгресі ООН, який відбувся в Гавані у 1990 році, ухвалено “Практичні заходи боротьби з корупцією”, в яких визначаються найбільш важливі завдання для подолання корупції. А саме, уряди мають: проаналізувати адекватність свого кримінального законодавства, включаючи процесуальні норми, з тим щоб реагувати на всі види корупції; розробити адміністративні та регулятивні механізми попередження корупції; встановити процедури виявлення, розслідування та засудження корумпованих посадових осіб; розробити правові положення для конфіскації коштів та майна, набутих в результаті корупції; вжити відповідних заходів щодо підприємств, причетних до корупції.

Від того часу визначені завдання не змінювалися. Вони уточнювалися, деталізувалися в різних документах, прийнятих в рамках ООН. Зокрема, це резолюція Генеральної Асамблеї ООН “Боротьба з корупцією” від 12 грудня 1996 року (A/RES/51/59), Декларація ООН “Про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних операціях” (1996 р.), Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.), Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1989 р.).

Зазначені документи мають рекомендаційний характер. Водночас саме вони відіграли ключову роль в підготовці міжнародно-правових актів, які закріпили міжнародні стандарти протидії та запобігання корупції. Одним з головних документів у цій сфері є Конвенція ООН проти корупції, прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року. Конвенція визначає пакет стандартів, заходів та правил, які всі країни можуть застосовувати для зміцнення своїх правових норм та режимів державного регулювання у сфері боротьби з корупцією. Дослідники права розцінюють Конвенцію ООН проти корупції як “антикорупційний документ глобального значення”, який може стати “ефективним інструментом міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією”.

Співпраця України у сфері запобігання та протидії корупції з міжнародними організаціями

Не менш плідною та активною є діяльність у сфері запобігання та протидії корупції на рівні регіональних організацій. В першу чергу це стосується Ради Європи. Підхід цієї організації до боротьби з корупцією має три взаємопов’язаних аспекти: вироблення загальноєвропейських норм та стандартів, контроль за їх дотриманням, а також надання технічної допомоги державам та регіонам.

Рада Європи розробила кілька міжнародно-правових документів у цій сфері: Кримінальну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), Цивільну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), Двадцять принципів боротьби з корупцією (1997 р.), Модельний кодекс поведінки для державних службовців (2000 р.), Єдині правила

протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній (2003 р.).

Контроль за реалізацією зазначених документів доручено Групі держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО). На сьогодні до ГРЕКО входять 49 держав Європи, у тому числі й Україна.

Не залишають поза увагою проблему корупції і Європейський Союз (Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 р. щодо комплексної політики Європейського Союзу з протидії корупції, Рамкове рішення Ради Європейського Союзу № 568 від 22 липня 2003 р. “Про боротьбу з корупцією в приватному секторі”), а також такі міжнародні організації, як Організація американських держав (Міжамериканська конвенція по боротьбі з корупцією, 1996 р.), Глобальна коаліція для Африки (25 принципів боротьби з корупцією, 1999 р.) тощо.

Аналізуючи діяльність у сфері запобігання та протидії корупції в рамках згаданих вище міжнародних організацій, можемо окреслити одну з найважливіших тенденцій: антикорупційні угоди посилюють політичні зобов’язання в боротьбі з корупцією і визначають основоположні міжнародні норми і процедури протидії цьому явищу. Це свідчить на користь того, що міжнародне співтовариство реально зацікавлене в протидії корупції як на національному рівні, так і в глобальному масштабі.

Україна, яка досить активно і широко залучена до цього процесу, підписала низку важливих міжнародних антикорупційних угод. Зокрема, Конвенцію ООН проти корупції, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією, Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією.

У зв’язку з набуттям для України чинності Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією з 1 січня 2006 року Україна стала сороковим членом ГРЕКО.

Приєднавшись до ГРЕКО, Україна зобов’язалася брати участь у процесі взаємної оцінки у рамках Групи. У травні 2009 року на пленарному засіданні ГРЕКО затверджено звіт щодо виконання Україною антикорупційних рекомендацій цієї міжнародної організації. Ці рекомендації надано Україні за результатами першого та другого раундів оцінки. Зазначені раунди оцінки були присвячені діяльності спеціалізованих органів, які займаються попередженням корупції, питанням імунітету посадових осіб щодо кримінального переслідування, а також питанням виявлення, вилучення та конфіскації доходів та іншого майна, отриманих внаслідок корупції, попередження корупції в системі державного управління, відповідальності юридичних осіб за корупційні злочини.

У рамках Третього раунду оцінювання України у квітні 2011 року відбувся візит експертів ГРЕКО до України, в ході якого вивчалася ситуація стосовно імплементації в українське законодавство положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Додаткового протоколу до неї, а також рекомендацій Ради Європи щодо фінансування політичних партій.

Аналогічний механізм взаємної оцінки використовується для контролю за дотриманням та імплементацією положень Конвенції ООН проти корупції. Відповідно до графіка проведення оцінювання Україна є однією з перших країн, щодо якої проводиться оцінка стану імплементації згаданої Конвенції ООН.

Ще однією платформою співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції є Організація економічного та соціального розвитку (ОЕСР) і, зокрема, її Антикорупційна мережа для Східної Європи та Центральної Азії. В рамках роботи ОЕСР у 2003 році представниками урядових делегацій Вірменії, Азербайджану, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України схвалено Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР. Основними принципами Стамбульського плану дій є розвиток ефективної і прозорої системи державної служби, посилення боротьби з хабарництвом та забезпечення чесності в бізнесі, підтримка активної участі громадськості у реформах.

Не можна не згадати участь України і в зовнішньополітичній ініціативі держав – членів ЄС “Східне партнерство”, яку було започатковано у 2009 році з метою створення необхідних умов для прискорення процесу політичного об’єднання й подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами.

Наведені приклади участі України в міжнародному співробітництві свідчать про активну позицію України щодо запобігання та протидії корупції. Міжнародні документи в цій сфері, як правило, не передбачають конкретних санкцій за порушення домовленостей чи ігнорування рекомендацій. Водночас працюють інші два стимули: зовнішній – імідж держави на міжнародній арені та внутрішній – розвиток національної економіки.

Звіти міжнародних експертів мають суттєвий вплив на привабливість держави для іноземних інвесторів. І це є головним стимулом. Для України позитивна оцінка з боку експертів Ради Європи, ООН, ОЕСР та інших організацій є особливо важливою в контексті прагнення нашої держави інтегруватися до європейського простору.

Міністерство юстиції України відіграє ключову роль в процесі міжвідомчої координації міжнародного співробітництва у сфері протидії та запобігання корупції. Зокрема, Міністерство юстиції є відповідальним за співпрацю з ГРЕКО, представник Мін’юсту очолює делегацію України в ГРЕКО. Окрім того, Міністерство координує проведення Україною самооцінки щодо дотримання положень Конвенції ООН проти корупції, співробітництво в рамках тематичної платформи № 1 ініціативи ЄС “Східне партнерство”, присвяченої боротьбі з корупцією. Зважаючи на досвід Міністерства юстиції у співпраці з міжнародними організаціями у цій сфері, також планується визначити його координатором реалізації заходів, передбачених Стамбульським планом дій.

**Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції”
(№ 3206-VI від 07.04.2011 р.)**

Про послідовність в реалізації антикорупційної політики в Україні свідчить прийнятий Верховною Радою ще 7 квітня 2011 року Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” № 3206-VI, відповідне рішення підтримали 277 народних обранців. 7 червня 2011 року зазначений Закон підписав Президент України, а 1 липня 2011 року він набрав чинності, окрім статей 11 та 12, які регламентують питання проведення спеціальних перевірок та декларування доходів державних службовців, зазначені статті набирають чинності з 1 січня 2012 року.

Цей Закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Метою Закону є визначення загальнодержавного механізму запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних стандартів та загальносвітової практики.

Вищезазначений Закон покликаний стати базовим законом у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. У новому законі більш широке тлумачення надане терміну “корупція”. Так, якщо раніше під корупцією розумілася лише діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, то з 1 липня 2011 року під це поняття підпадає також відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов’язаних з цим можливостей.

Крім того, дається визначення термінам “безпосереднє підпорядкування”, “близькі особи”, “конфлікт інтересів”, “корупційне правопорушення”, “неправомірна вигода”, “члени сім’ї” (застосовується при декларуванні доходів державних службовців):

- безпосереднє підпорядкування – відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням;

- близькі особи – подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов’язані спільним побутом і мають взаємні права та обов’язки із суб’єктом відповідальності за корупційні правопорушення;

- конфлікт інтересів – суперечність між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на

об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень;

- корупційне правопорушення – умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 4 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність;

- неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову;

- члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі, їхні діти, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Значно розширився перелік осіб, які можуть бути суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Серед них розрізняють:

1) осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. До них належать:

- Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

- народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

- державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

- військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань;

- судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, Голова, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

- особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, особи начальницького складу податкової міліції;

- посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, митної служби, державної податкової служби;

- члени Центральної виборчої комісії;

- посадові та службові особи інших органів державної влади;

2) осіб, які для цілей Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме:

- посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в пункті 1 частини першої статті 4, але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

- особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках);

- посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, які уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному до судового;

- посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблеї, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів;

3) осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов’язків, або осіб, спеціально уповноважених на виконання таких обов’язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону;

4) посадових осіб юридичних осіб, фізичних осіб – у разі одержання від них особами, зазначеними у пунктах 1, 2, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди.

У новому Законі значно розширено перелік суб’єктів, які діють у напрямі запобігання та протидії корупції. Крім тих органів, які були раніше перелічені у відповідній статті старого Закону, також визначено напрями діяльності в цій сфері Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів прокуратури України. Здійснено їх функціональне розмежування на суб’єктів, відповідальних за формування, розробку, реалізацію, координацію антикорупційної політики держави, тих, що здійснюють безпосереднє виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, а також тих, що беруть участь у запобіганні, виявленні та припиненні корупційних правопорушень.

Відповідно до положень статті 5 Закону до суб’єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, віднесено Президента України, Верховну Раду України, а також органи прокуратури України в межах повноважень, визначених Конституцією України. Визначення Президента

України, Верховної Ради України суб'єктами протидії корупції пов'язане із тим, що саме вони наділені конституційними повноваженнями щодо формування державної політики, визначення її основних напрямів та загальної стратегії розвитку.

Органи державної влади здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції або беруть участь у їх здійсненні у межах повноважень, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами (для прикладу: процедура здійснення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових норм, яка покладається на Міністерство юстиції України, участь органів влади у проведенні спеціальної перевірки під час процедури добору на публічну службу, інше). Кабінет Міністрів України покликаний реалізовувати антикорупційну стратегію, визначену Верховною Радою України та Президентом України, спрямовувати і координувати у цьому напрямі роботу міністерств, інших органів виконавчої влади.

Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори здійснюють координацію роботи правоохоронних органів у напрямі боротьби з корупцією. Крім того, новим положенням є й те, що у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках і у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень можуть брати участь не тільки органи державної влади та місцевого самоврядування, а й підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їхні посадові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою. Таким чином влада намагається офіційно “залучити” до боротьби з корупцією і приватний сектор, покладаючи на простих громадян обов'язок інформувати про корупційні діяння та вживати заходів для їх усунення.

З метою запобігання проявам корупції та їх попередження в Україні іншими положеннями нового антикорупційного Закону:

- запроваджено спеціальну перевірку при прийнятті на роботу. Під час перевірки встановлюється достовірність відомостей про притягнення кандидата на посаду до відповідальності за корупційні правопорушення, щодо даних, зазначених у фінансовій декларації, наявності корпоративних прав, стану здоров'я, освіти, наукового ступеня;

- встановлено вимоги щодо фінансового контролю за майном, доходами, витратами осіб, уповноважених на виконання функцій держави. Разом із тим реалізація цієї статті потребує прийняття законопроекту про фінансовий контроль за доходами та видатками осіб, уповноважених на виконання функцій держави, в якому буде передбачено, зокрема, механізм перевірки декларацій;

- передбачено обов'язок публічних службовців вживати заходів щодо запобігання конфлікту інтересів. Реалізація цієї норми потребує прийняття спеціального закону, у якому має бути визначено способи врегулювання конфлікту інтересів, а також механізм контролю за дотриманням цих правил службовцями;

- законодавчо закріплено здійснення Міністерством юстиції антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів. Фактично Міністерство юстиції таку експертизу здійснює з липня 2011 року;

- передбачено вимоги щодо звітування державних органів перед громадськістю: спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики щороку готуватиме та оприлюднюватиме звіт про результати проведення заходів із запобігання та протидії корупції;

- заборонено обмежувати доступ до інформації щодо розмірів та видів благодійної допомоги, що надається чи одержується публічними службовцями, а також розміри та види оплати праці публічних службовців, дарунки отримані ними;

- встановлено заборону на одержання органами державної влади та органами місцевого самоврядування від фізичних, юридичних осіб безоплатно послуг та майна, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку;

- передбачено обов'язкове звільнення з посади особи, яка вчинила корупційне правопорушення, пов'язане із порушенням антикорупційних обмежень, встановлених цим Законом. Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, фіксуватимуться у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення;

- встановлено, що акти та рішення, прийняті внаслідок вчинення корупційного правопорушення можуть бути скасовані, а угоди, укладені внаслідок таких правопорушень не тягнуть за собою правових наслідків (є нікчемними).

В цілому Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” є більш прогресивним, ніж попередній Закон України “Про боротьбу з корупцією” і внесе позитивні зрушення у боротьбі з корупцією. Важливим для цього є також його сумлінне виконання усіма державними органами, інститутами громадянського суспільства.

Заходи, спрямовані на запобігання і протидію корупції

Обмеження щодо використання службового становища

Державним службовцям та посадовим особам місцевого самоврядування забороняється використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі:

- неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти);

- неправомірно сприяти призначенню на посаду особи;
- неправомірно втручатися в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб;
- неправомірно надавати перевагу фізичним або юридичним особам у зв'язку з підготовкою проектів, виданням нормативно-правових актів та прийняттям рішень, затвердженням (погодженням) висновків.

Статтею 172-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) передбачена відповідальність за порушення обмежень щодо використання службового становища державними службовцями і посадовими особами місцевого самоврядування:

Порушення особою встановлених законом обмежень щодо використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з одержанням за це неправомірної вигоди у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру.

Порушення особою встановлених законом обмежень щодо використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з одержанням за це неправомірної вигоди у розмірі, що не перевищує ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб –

тягне за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру.

Стаття 1 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” визначає, що під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову.

У тих випадках, якщо неправомірна вигода перевищує розмір у сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, відповідальність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування визначається статтею 368-2 (Незаконне збагачення) Кримінального кодексу України:

1. Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва (незаконне збагачення) –

карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Незаконне збагачення, якщо його предметом була неправомірна вигода у великих розмірах, –

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Незаконне збагачення, якщо його предметом була неправомірна вигода в особливо великих розмірах, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Примітка. Неправомірною вигодою у значному розмірі вважаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у великому розмірі – на суму, що перевищує двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, в особливо великому розмірі – на суму, що перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Статтею 172-3 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за пропозицію або надання неправомірної вигоди:

Пропозиція або надання службовій особі неправомірної вигоди безпосередньо такій чи іншій особі у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у тому числі за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Пропозиція або надання службовій особі неправомірної вигоди безпосередньо такій чи іншій особі у розмірі, що не перевищує ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у тому числі за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, –

тягне за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

Статтею 7 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” визначено, що державним службовцям та посадовим особам місцевого самоврядування забороняється:

- займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

- входити до складу органу управління чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді товариства (спостережній раді), ревізійній комісії господарського товариства), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

Статтею 172-4 (Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності) КУпАП визначено:

Порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом.

Порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу органу управління чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі, та представляє інтереси держави в раді товариства (спостережній раді), ревізійній комісії господарського товариства), –

тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності.

Обмеження щодо одержання дарунків (пожертв)

Державним службовцям і посадовим особам місцевого самоврядування забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних або фізичних осіб:

- за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами;

- якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Державні службовці і посадові особи місцевого самоврядування можуть приймати дарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, та пожертви, крім випадків, зазначених вище, якщо вартість цих дарунків (пожертв) не перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків (пожертв), отриманих з одного джерела протягом

року, – однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року.

Вказані обмеження щодо вартості дарунків (пожертв) не поширюються на дарунки (пожертви), які:

- даруються (здійснюються) близькими особами;
- одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Дарунки, одержані державними службовцями і посадовими особами місцевого самоврядування як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Стаття 172-5 (Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви)) Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування передбачає:

Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) –

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви).

Порушення встановленої законом заборони щодо одержання дарунка (пожертви) –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви).

Роз'яснення Міністерства юстиції України про одержання подарунків особами уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування можна знайти в листі Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. “Одержання подарунків особами уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування”.

Обмеження щодо роботи близьких осіб

Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування не можуть мати у безпосередньому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Державні службовці і посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Вказані обмеження не поширюються на:

- народних засідателів і присяжних;
- близьких осіб, які безпосередньо підпорядковані один одному у зв'язку з перебуванням кожного з них на виборній посаді;
- осіб, які працюють у сільській місцевості, гірських населених пунктах;
- осіб, які працюють в галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту;
- інших осіб, визначених законом.

У разі виникнення обставин, що порушують обмеження щодо роботи близьких осіб, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів для усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Крім того, державним службовцям і посадовим особам місцевого самоврядування забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їм осіб та у будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення.

До близьких осіб, відповідно до статті 1 (Визначення термінів) Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, належать – подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із державним службовцем або посадовою особою місцевого самоврядування.

Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, органів місцевого самоврядування

Державним службовцям і посадовим особам місцевого самоврядування, які звільнилися з посади або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення забороняється:

- укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з підприємствами, установами чи організаціями незалежно від форми власності, якщо особи протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих підприємств, установ чи організацій;

- розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, установлених законом;
- представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган (органи), в якому (яких) вони працювали.

Статтею 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень:

Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, –

тягне за собою накладання штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

Стосовно осіб, які претендують на займання посад державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування (крім кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів), проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто.

Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) органу державної влади, органу місцевого самоврядування, на зайняття посади в якому претендує особа, крім випадків, установлених законом.

До проведення спеціальної перевірки залучаються спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, а в разі потреби – інші центральні органи виконавчої влади.

Відповідно до статті 5 (Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції) Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, якщо інше не передбачено законом.

Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної вище, зокрема щодо:

- притягнення особи до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, наявності судимості, її зняття, погашення;
- факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за корупційні правопорушення;
- достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;
- наявності в особи корпоративних прав;
- стану здоров'я, освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання, підвищення кваліфікації.

Спеціальна перевірка проводиться у п'ятнадцятиденний строк за письмовою згодою особи, яка претендує на зайняття посади.

У разі ненадання особою такої згоди питання щодо призначення її на посаду не розглядається.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки факту подання претендентом на посаду неправдивих відомостей про себе посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду, а також протягом трьох робочих днів повідомляє про виявлений факт правоохоронні органи для реагування в установленому законом порядку, крім випадків, визначених законом.

Рішення про відмову у призначенні (обранні) на посаду може бути оскаржено до суду.

Порядок організації проведення спеціальної перевірки затверджується Президентом України.

Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу:

- письмову згоду на проведення спеціальної перевірки;
- автобіографію;
- копію документа, який посвідчує особу;
- декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до цього Закону;
- копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені;
- медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України;
- копію військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Після одержання письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, на проведення спеціальної перевірки орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня надсилає до відповідних органів державної влади, до компетенції яких належить проведення спеціальної перевірки відомостей, передбачених у частині другій цієї статті, запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття відповідної посади.

Запит підписує керівник органу, на посаду в якому претендує особа, а в разі його відсутності – особа, яка виконує обов’язки керівника, або один з його заступників відповідно до розподілу функціональних обов’язків.

До запиту додаються копії документів, зазначених у частині четвертій цієї статті.

Інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником органу, що здійснював перевірку, а в разі його відсутності – особою, яка виконує його обов’язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов’язків, подається до органу, який надіслав відповідний запит, у семиденний строк з дати надходження запиту.

Орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки.

Особи, щодо яких проведена спеціальна перевірка, мають право на ознайомлення з довідкою про результати спеціальної перевірки та в разі незгоди з результатами перевірки можуть подавати зазначеним органам свої зауваження у письмовій формі.

Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю. Такі документи зберігаються в порядку, встановленому відповідно до закону.

Фінансовий контроль

Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування зобов’язані щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”.

Особи, які не мали можливості подати до 1 квітня за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру за минулий рік через перебування у відпустці у зв’язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною, через тимчасову непрацездатність, перебування за межами України, під вартою, подають таку декларацію за звітний рік до 31 грудня. Особи, які не подали декларацію про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру за минулий рік із зазначених причин і звільняються з цього місця роботи, зобов’язані подати таку декларацію до розірвання трудового договору.

Відомості, зазначені у декларації про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру за минулий рік Президента України, Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем’єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, Голови та суддів Конституційного Суду України, Голови та суддів Верховного Суду України, голів та суддів вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України та його заступників, Голови Національного банку України, Голови Рахункової палати, Голови та членів Вищої ради юстиції,

членів Центральної виборчої комісії, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, керівників інших органів державної влади та їх заступників, членів колегіальних органів державної влади (комісій, рад), керівників органів місцевого самоврядування та їх заступників, підлягають оприлюдненню протягом 30 днів з дня їх подання шляхом опублікування в офіційних друкованих виданнях відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У разі відкриття державним службовцем або посадовою особою місцевого самоврядування валютного рахунка в установі банку-нерезидента вона зобов'язана в десятиденний строк письмово повідомити про це орган державної податкової служби за місцем проживання із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

Порядок зберігання документів і використання відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, та відомостей, передбачених частиною третьою цієї статті, затверджується Кабінетом Міністрів України відповідно до вимог, встановлених законом.

Особа, яка претендує на зайняття посади державного службовця або посадової особи місцевого самоврядування до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому законом порядку декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік.

Статтею 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування за порушення вимог фінансового контролю:

Неподання або несвоєчасне подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, передбаченої Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції”, –

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента –

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Кодекси поведінки

Загальні вимоги до поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог встановлюються законом.

Законами та іншими нормативно-правовими актами, що визначають організацію і порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, надання окремих видів державних послуг або порядок діяльності категорій осіб, уповноважених на виконання функцій

держави, місцевого самоврядування, можуть установлюватися спеціальні вимоги щодо поведінки таких осіб.

Щодо державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування діють Загальні правила поведінки державного службовця, затверджені наказом Голодержслужби України від 04.08.2010 р. № 214.

Ці Загальні правила є узагальненням стандартів етичної поведінки, доброчинності та запобігання конфлікту інтересів у діяльності державних службовців та способів врегулювання конфлікту інтересів. Вони ґрунтуються на Конституції України та визначених Законом України “Про державну службу” принципах державної служби, спрямовані на підвищення авторитету державної служби та зміцнення репутації державних службовців, а також інформування громадян про норми поведінки, яких вони мають очікувати від державних службовців.

На сьогодні діють: Кодекс професійної етики працівника державної податкової служби; Кодекс поведінки працівників, до функціональних обов’язків яких належать оформлення та видача документів, що засвідчують особу; Кодекс поведінки працівників, до функціональних обов’язків яких належить здійснення управління кордоном, тощо.

Слід звернути увагу на те, що перше місце серед корупційних ризиків не випадково посідає недоброчесність у поведінці державних службовців.

Етично-психологічні аспекти та соціально-правові фактори мають досить великий вплив на сумлінність державних службовців при виконанні останніми посадових обов’язків, оскільки державний службовець завжди приймає рішення у першу чергу на підставі власного досвіду, психологічного ставлення до виконуваної роботи, а також ґрунтуючись на особистих переконаннях і персональному соціально-матеріальному становищі.

До того ж, під час добору осіб на посаду державного службовця одним із вагомих критеріїв є, зокрема, така моральна риса, як доброчесність (чесність, моральність, добропорядність).

Ще одним з не менш суттєвих корупційних ризиків є виникнення конфлікту інтересів, тобто наявність реальних або таких, що видаються реальними, суперечностей між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, які можуть вплинути на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Розглядаючи зазначені питання, слід нагадати низку положень міжнародних актів, які спрямовані на встановлення правил доброчесної поведінки.

Зокрема, це стаття 8 Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції, яка встановлює вимогу щодо розробки та прийняття країнами – учасницями Кодексів поведінки державних посадових осіб, а також рекомендацію щодо запровадження заходів і систем, які:

- сприяють тому, щоб державні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання ними своїх функцій;

- зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб;

- встановлюють відповідальність державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти.

Варта також уваги Рекомендація Ради Організації економічного співробітництва та розвитку по покращенню етики поведінки на державній службі, прийнята 23 квітня 1998 року, яка встановлює, що етичні норми для державної служби мають бути чіткими і зрозумілими. Державні службовці повинні знати основні принципи і норми, якими вони мають послуговуватися в повсякденній роботі, та межі допустимої поведінки.

Цього можна досягнути шляхом постійного інформування та викладення зазначених етичних норм і принципів державної служби. Зокрема, це кодекс доброчесної поведінки, що дозволить досягнути єдиного розуміння зазначених принципів і норм як на всіх рівнях державного управління, так і в більш широких колах суспільства.

Крім того, етичні норми мають бути відображені в правовій системі, яка є основою для доведення мінімальних обов'язкових норм і принципів поведінки до відома кожного державного службовця. Закони та нормативні акти можуть та повинні створювати основу для здійснення керівництва, розслідування, дисциплінарних заходів і судового переслідування.

Державні службовці повинні знати свої права та обов'язки при виявленні ними фактичних або можливих правопорушень у сфері державної служби. Для таких ситуацій повинні бути передбачені чіткі правила і процедури, яких мають дотримуватися державні службовці та посадові особи, та офіційно затверджена ієрархія відповідальності. Державні службовці також мають знати, який захист їм надаватиметься у разі виявлення ними таких правопорушень.

Процес прийняття рішень має бути прозорим та відкритим для його ретельного розгляду. Суспільство має знати, яким чином державні інститути розпоряджаються даними їм повноваженнями і ресурсами. Інформаційна прозорість може бути підкріплена такими заходами, як застосування систем розкриття відомостей та визнання ролі активних та незалежних засобів масової інформації.

Керівники повинні демонструвати та заохочувати етичну поведінку, зокрема, шляхом створення адекватних умов роботи, надання дієвої оцінки показників роботи.

Умови державної служби і робота з кадрами також мають заохочувати етичну поведінку (умови прийняття на роботу, перспективи просування по службі, можливості підвищення кваліфікації, адекватна оплата праці та політика у сфері роботи з кадрами).

В рамках державної служби мають діяти адекватні механізми підзвітності. Державні службовці мають бути підзвітні не лише керівництву,

а і суспільству. Засоби реалізації підзвітності можуть бути як внутрішніми по відношенню до установи або відомства, так і діючими у масштабах усього державного апарату.

Для боротьби з неправомірною поведінкою мають передбачатися відповідні процедури та санкції. Тобто необхідно створити надійні процедури та ресурси для відслідковування, доповіді про розслідування випадків порушення правил державної служби, а також співрозмірні адміністративні або дисциплінарні санкції.

В травні 2000 року Комітет Міністрів Ради Європи схвалив Рекомендацію європейським країнам “Про кодекси поведінки для державних службовців”, відповідно до якої Комітет Міністрів, будучи впевненим, що зосередження уваги суспільства і підвищення етичних цінностей є важливими засобами у попередженні корупції, рекомендує урядам всіх країн сприяти прийняттю національних кодексів поведінки, керуючись при цьому Модельним кодексом поведінки державних службовців.

Згідно із вимогами цього Модельного кодексу державні службовці при виконанні службових обов’язків повинні, зокрема:

- сумлінно виконувати свої службові обов’язки, проявляти ініціативу і творчі здібності, постійно підвищувати професійну кваліфікацію та удосконалювати організацію своєї роботи;

- виконувати свої посадові обов’язки чесно, неупереджено, не надавати будь-яких переваг та не виявляти прихильності до окремих фізичних і юридичних осіб, політичних партій, рішуче виступати проти антидержавних проявів і сил, які загрожують порядку в суспільстві або безпеці громадян;

- сумлінно виконувати свої посадові обов’язки, дотримуватися високої культури спілкування, шанобливо ставитися до громадян, керівників і співробітників, інших осіб, з якими у нього виникають відносини під час виконання своїх посадових обов’язків;

- не допускати дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам суспільства та держави чи негативно вплинути на його репутацію.

Комітет Міністрів Ради Європи доручив Групі країн проти корупції (ГРЕКО) слідкувати за виконанням цієї рекомендації.

В свою чергу, Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO), за результатами спільного першого та другого раундів оцінювання, Україні рекомендовано створити новий модельний кодекс поведінки/етики для службовців публічної сфери з метою посилення їх навчання щодо виконання ними відповідних зобов’язань, пов’язаних з дотриманням певної поведінки відповідно до їх служби, зокрема щодо повідомлення про ймовірні корупційні діяння, виникнення конфлікту інтересів і добросовісного служіння суспільству.

З огляду на зазначене, правила поведінки (етичні норми) для державних службовців, які встановлюють їх права та обов’язки, є дуже необхідними, оскільки дозволяють не лише карати державних службовців, а й захищати їх.

Урегулювання конфлікту інтересів

Відповідно до статті 1 (Визначення термінів) Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” конфлікт інтересів – це суперечність між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Державні службовці і посадові особи місцевого самоврядування зобов’язані:

- уживати заходів щодо недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів;
- повідомляти невідкладно безпосереднього керівника про наявність конфлікту інтересів.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, порядок надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов’язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів.

Статтею 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів:

Неповідомлення особою безпосереднього керівника у випадках, передбачених законом, про наявність конфлікту інтересів –

тягне за собою накладення штрафу від десяти до ста п’ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Рекомендації щодо врегулювання конфлікту інтересів наведені у Загальних правилах поведінки державних службовців (наказ Голодержслужби України від 04.08.2010 р. № 214):

Державний службовець зобов’язаний у межах своїх повноважень вживати заходів щодо недопущення конфлікту інтересів, а саме суперечності між особистими інтересами та службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих йому службових повноважень.

Обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, повинні бути усунуті до того, як державний службовець буде призначений на посаду.

У разі коли обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, склалися після призначення на посаду, державний службовець повинен невідкладно повідомити в письмовій формі про це свого

безпосереднього керівника та терміново вжити заходів щодо усунення таких обставин.

У разі виникнення конфлікту інтересів або за наявності підстав, за яких він може виникнути, державний службовець повинен дотримуватися цих Загальних правил.

Якщо державному службовцю стало відомо про наявність конфлікту інтересів у інших державних службовців, йому необхідно повідомити про це свого безпосереднього керівника.

Державний службовець, який повідомив про конфлікт інтересів свого безпосереднього керівника і вважає, що вжиті заходи є недостатніми, може повідомити про це в письмовій формі керівника органу державної влади.

Безпосередній керівник зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, шляхом доручення виконання відповідного службового завдання іншій посадовій особі, особистого виконання службового завдання чи в інший спосіб, передбачений законодавством.

У разі виникнення конфлікту інтересів у державного службовця, який входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії, ради тощо), такий державний службовець не повинен брати участь у прийнятті рішення, якщо його неучасть не впливає на повноваження цього органу.

У разі якщо неучасть державного службовця, у якого виник конфлікт інтересів і який входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати повноважень цим органом, участь такого державного службовця у прийнятті рішень має здійснюватись під контролем.

Державному службовцю рекомендується позбутись приватного інтересу, з приводу якого може виникнути конфлікт інтересів, шляхом відчуження корпоративних прав, майна або майнових прав, передачі їх у довірче управління або в будь-який інший спосіб.

У разі неможливості усунення конфлікту інтересів шляхом заміщення державного службовця іншою особою та відсутності можливостей для його переведення на іншу посаду відповідної категорії посад державних службовців керівник органу, де працює державний службовець, або його заступник відповідно до розподілу повноважень у найкоротший строк, але не більше ніж протягом одного робочого дня, приймає рішення про здійснення контролю за рішеннями, що приймаються цим державним службовцем.

У рішенні зазначаються форма контролю, відповідальна особа та вимоги до державного службовця щодо прийняття рішень стосовно предмета конфлікту інтересів.

Державний службовець не пізніше наступного робочого дня з дня прийняття рішення про застосування контролю ознайомлюється з таким рішенням.

Якщо конфлікт інтересів виникає у зв'язку з діяльністю державного службовця у складі колегіального органу, рішення про запровадження контролю над таким державним службовцем надсилається усім членам колегіального органу.

Контроль здійснюється у такій формі:

- перевірка особою, визначеною керівником державного органу, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються державним службовцем або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;

- розгляд справ та прийняття рішень державним службовцем у присутності особи, визначеної керівником державного органу.

Згідно із Загальними правилами обов'язковою складовою для врегулювання конфлікту інтересів є саме контроль з боку керівництва.

Антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів

В переліку корупційних ризиків є дискреційні повноваження, оскільки саме наявність можливості діяти на власний розсуд створює умови для вчинення корупційних правопорушень.

Дискреційні повноваження мають низку загальних ознак, а саме:

- дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави) на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого можуть виникати, змінюватись або припинятись правовідносини;

- дозволяють на власний розсуд обирати одну із декількох, запропонованих у проекті нормативно-правового акта, форм реагування на даний юридичний факт;

- надають можливість органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави) на власний розсуд вибирати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір, спосіб реалізації;

- дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави) обрати форму реалізації своїх повноважень – видання нормативного або індивідуально-правового акта, вчинення (утримання від вчинення) адміністративної дії;

- наділяють орган (особу, уповноважену на виконання функцій держави) правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значущих дій, у тому числі строк та послідовність їх здійснення;

- надають можливість органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави) на власний розсуд визначати спосіб виконання управлінського рішення, у тому числі передавати виконання прийнятого рішення підлеглим особам, іншим органам державної влади та місцевого самоврядування, встановлювати строки і процедуру виконання.

З метою виявлення у проектах нормативно-правових актів норм, що можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення Міністерство юстиції України проводить антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів.

Порядок і методологія проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів та порядок оприлюднення її результатів визначаються Міністерством юстиції України.

Результати антикорупційної експертизи підлягають обов'язковому розгляду під час прийняття рішення щодо видання (прийняття) відповідного нормативно-правового акта.

Обов'язковій антикорупційній експертизі підлягають проекти законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади.

За ініціативою фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб може проводитися громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів.

Проведення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів та оприлюднення її результатів здійснюються за рахунок відповідних фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством.

З 1 липня 2010 року в Міністерстві юстиції України запроваджено в рамках правової експертизи проведення експертизи проектів нормативно-правових актів на наявність корупціогенних норм.

Слід звернути увагу, що за період з 1 липня по 31 грудня 2010 року в 213 проектах нормативно-правових актів виявлено корупціогенні фактори, з яких в 52 проектах присутнє неналежне визначення функцій, прав та обов'язків органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Таким чином, проведення антикорупційної експертизи сприяє усуненню корупціогенних факторів ще на етапі нормотворення, що в результаті виключає наявність дискреційних повноважень. Це є дуже важливим та позитивним кроком у сфері запобігання корупції.

Вимоги щодо прозорості інформації

Державним службовцям та посадовим особам місцевого самоврядування відповідно до статті 16 Закону забороняється:

- відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;
- надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

Не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

- розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами, зазначеними в пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону;
- розміри, види оплати праці осіб, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, дарунки (пожертви).

Статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за порушення права на інформацію:

Неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України “Про інформацію”, “Про доступ до публічної інформації”, “Про звернення громадян”, “Про доступ до судових рішень” та “Про засади запобігання і протидії корупції”, –

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п’яти до п’ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, –

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п’ятдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Заборона на одержання послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування

Органам державної влади, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно послуги та майно, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами України.

Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції

З корупцією можна боротися, використовуючи різні заходи: суто репресивні, які полягають у виявленні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень і притягненні винних осіб до відповідальності, або превентивні, серед яких такі, як покращення прозорості, підзвітності і доброчесності державних структур, правовий захист громадян та підвищення правової обізнаності, підвищення етичних стандартів у діяльності публічних службовців, просвітницька робота з населенням та окремими цільовими групами, виховання молоді у дусі неприйняття корупції.

Але жоден з цих заходів не буде успішним, якщо під час їх реалізації не буде підтримки з боку суспільства. Досвід багатьох країн свідчить про те, що активність громадян, зацікавлених у подоланні корупції, є головною передумовою її подолання.

Саме тому про обов’язкову участь громадськості у подоланні корупції зазначено у Конвенції ООН, підписання якої 9 грудня 2003 року міжнародною спільнотою стало однією з найбільш визначних подій в історії сучасних міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції.

Так, стаття 13 Конвенції визначає необхідність участі суспільства у заходах щодо запобігання і протидії корупції, а для цього необхідно сприяти активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектору, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею. Цю участь слід зміцнювати за допомогою таких заходів:

- посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;
- забезпечення для населення широкого доступу до інформації;
- проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах;
- повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію.

Так, Законом “Про засади запобігання і протидії корупції” (№ 3206-VI від 07.04.2011 р.) розширено коло суб’єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції в Україні, та виокремлено серед них групу суб’єктів, що беруть участь у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках і у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, а також в інформаційному і науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції, у міжнародному співробітництві в цій сфері (стаття 5 зазначеного Закону). До таких суб’єктів, крім місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій та їх посадових осіб, вперше віднесено громадян та об’єднання громадян.

Додаткові права громадян та громадських організацій щодо запобігання та протидії корупції містяться у статті 18 цього Закону. Згідно з цією статтею громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення та протидії корупційним правопорушенням мають право:

- повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб’єктам у сфері протидії корупції, іншим органам, зазначеним у статті 5 цього Закону, керівництву та колективу підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення, а також громадськості;
- запитувати та одержувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування в обсягах та порядку, не заборонених законом, інформацію про діяльність щодо запобігання і протидії корупції;
- проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів державної влади;

- брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання і протидії корупції;
- вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції;
- проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання і протидії корупції;
- проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання і протидії корупції;
- здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству.

Об'єднанню громадян, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності. Така інформація надається в порядку, встановленому законом.

Законопроекти та проекти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського обговорення розміщуються на офіційних веб-сайтах органів державної влади, органів місцевого самоврядування невідкладно, але не пізніше дня, наступного за днем їх внесення належним суб'єктом до відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

Крім цього, статтею 19 Закону передбачено звітування спеціально уповноваженого органу з питань антикорупційної політики про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції щороку не пізніше 15 квітня.

Таким чином, цей Закон створює умови участі інститутів громадянського суспільства у реалізації громадського моніторингу за діяльністю органів державної влади, в тому числі, у сфері запобігання і протидії корупції, що дозволить посилити можливості суспільства в сприянні зниженню рівня корупції в державі.

Відповідальність за корупційні правопорушення державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування

Види відповідальності за корупційні правопорушення

За вчинення корупційних правопорушень особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, у триденний строк з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили, притягнення до цивільно-правової відповідальності, накладення дисциплінарного стягнення заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України. Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, порядок формування та ведення цього реєстру затверджується Міністерством юстиції України.

Особливості звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення

Особа, щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом, до розгляду справи судом, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України.

Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне корупційне правопорушення, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

У разі закриття провадження у справі про адміністративне корупційне правопорушення у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

Особи, яких притягнуто до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених цим Законом, підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, якщо інше не передбачено законом.

Про звільнення особи з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених цим Законом, керівник органу державної влади, органу місцевого самоврядування у триденний строк письмово повідомляє суд, який постановив обвинувальний вирок або прийняв постанову про накладення адміністративного стягнення за корупційне правопорушення, та Національне агентство України з питань державної служби (Нацдержслужбу). Порядок інформування Нацдержслужби про осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені у зв'язку з притягненням до відповідальності

за корупційне правопорушення, встановлений постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 р. № 1072.

З метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення або невиконання вимог цього Закону, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції за рішенням керівника органу, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950 “Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування”.

Обмеження щодо заборони особі, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

**Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення”
(№ 3207-VI від 07.04.2011 р.)**

Внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України

Відповідно до Закону (№ 3207-VI від 17.04.2011 р.) до Кримінально-процесуального кодексу України внесені відповідні зміни. В тому числі нова редакція першої частини статті 112 “Підслідність” передбачає, що у справах про злочини у сфері службової діяльності, що їх можуть вчиняти посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також у всіх справах про злочини, вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України “Про державну службу”, та особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорії посад, працівниками правоохоронних органів, досудове слідство проводиться слідчими прокуратури. За постановою Генерального прокурора України, його заступника, прокурора області та прирівняних до них прокурорів слідчими прокуратури можуть розслідуватися й інші злочини.

Адміністративні корупційні правопорушення. Особливості провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення

Згідно із Законом України (№ 3207-VI від 27.04.2011 р.) Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено главою 13-А “Адміністративні корупційні правопорушення”, яка містить статті 172-2 – 172-9.

Стаття 172-2. Порушення обмежень щодо використання службового становища.

Стаття 172-3. Пропозиція або надання неправомірної вигоди.

Стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

Стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви).

Стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю.

Стаття 172-7. Порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів.

Стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції.

Справи про корупційні адміністративні правопорушення розглядають судді районних, районних у містах, міських та міськрайонних судів (стаття 221 КУпАП).

Адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення (стаття 38 КУпАП) може бути накладено протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня вчинення.

У разі відмови у порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через місяць з дня прийняття рішення про відмову у порушенні кримінальної справи про її закриття.

Відповідно до статті 250 КУпАП при провадженні у справах про адміністративні корупційні правопорушення, передбачені статтями 172-2 – 172-9, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою.

У справах про адміністративні корупційні правопорушення протоколи про правопорушення мають право складати (стаття 255 КУпАП) уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ; органів Служби безпеки України; органів державної податкової служби; органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (про правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків), а також прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури.

У протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення

справи. Якщо правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду, про це також зазначається в протоколі.

Протокол підписується особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності; при наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами.

У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу, в ньому робиться запис про це. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви свого відмовлення від його підписання.

При складенні протоколу особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються її права і обов'язки, передбачені статтею 268 цього Кодексу, про що робиться відмітка у протоколі.

Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право: знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити постанову по справі. Справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. За відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

Протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення разом з іншими матеріалами у триденний строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення корупційного правопорушення.

У разі вчинення корупційного правопорушення службовою особою, яка працює в апараті суду, протокол разом з іншими матеріалами надсилаються до суду вищої інстанції для визначення підсудності.

Особа, яка склала протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, одночасно з надісланням його до суду надсилає прокурору, органу державної влади, органу місцевого самоврядування, де працює особа, яка притягається до відповідальності, повідомлення про складення протоколу із зазначенням характеру вчиненого правопорушення та норми закону, яку порушено.

При розгляді справ про адміністративні корупційні правопорушення (стаття 268 КУпАП) присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути піддано приводу органом внутрішніх справ (міліцією).

Повістка особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, вручається не пізніше як за три доби до дня розгляду справи в суді, в якій зазначаються дата і місце розгляду справи.

Інші особи, які беруть участь у провадженні по справі про адміністративні правопорушення, повідомляються про день розгляду справи в той же строк (стаття 277-2 КУпАП).

Відповідно до статті 277 КУпАП строк розгляду адміністративних справ про адміністративні корупційні правопорушення зупиняється судом у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне корупційне правопорушення, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

Постанова по справі про адміністративне правопорушення оголошується негайно після закінчення розгляду справи. Копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено. Копія постанови вручається під розписку. У разі якщо копія постанови висилається, про це робиться відповідна відмітка у справі (стаття 285 КУпАП).

Постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне корупційне правопорушення у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування, державному чи виборному органу для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а також усунення причин та умов, що сприяли вчиненню цього правопорушення.

Внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини у сфері службової діяльності

Законом (№ 3207-VI від 07.04.2011 р.) стаття 187 Кримінального кодексу України змінена і визначає, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування можуть бути суб'єктами злочинів у службовій сфері:

Стаття 364. Зловживання владою або службовим становищем.

Стаття 365. Перевищення влади або службових повноважень.

Стаття 366. Службове підроблення.

Стаття 367. Службова недбалість.

Стаття 368. Одержання хабара.

Стаття 368-2. Незаконне збагачення.

Стаття 369. Пропозиція або давання хабара.

Стаття 370. Провокація хабара або комерційного підкупу.

Вказані статті Кримінального кодексу України в редакції Закону (№ 3207-VI від 07.04.2011 р.) викладені нижче.

Стаття 364. Зловживання владою або службовим становищем

1. Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, –

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені працівником правоохоронного органу, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Примітка 1. Службовими особами у статтях 364, 365, 368, 368-2, 369 цього Кодексу є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

У статтях 364, 365, 368, 368-2, 369 цього Кодексу до державних та комунальних підприємств прирівнюються юридичні особи, у статутному

фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Істотною шкодою у статтях 364, 364-1, 365, 365-1, 365-2, 367, якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Тяжкими наслідками у статтях 364–367, якщо вони полягають у завданні матеріальних збитків, вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 365. Перевищення влади або службових повноважень

1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб, –

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Перевищення влади або службових повноважень, якщо воно супроводжувалося насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від семисот п'ятдесяти до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 366. Службове підроблення

1. Складання, видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів –

караються штрафом до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 367. Службова недбалість

1. Службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, –

карається штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, –

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого.

Стаття 368. Одержання хабара

1. Одержання службовою особою в будь-якому вигляді хабара за виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища –

карається штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, з

позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Одержання хабара у значному розмірі –

карається штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Одержання хабара у великому розмірі або службовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або поєднане з вимаганням хабара, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

4. Одержання хабара в особливо великому розмірі або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Примітка. 1. Хабаром у значному розмірі вважається такий, що у п'ять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – такий, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі – такий, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Службовими особами, які займають відповідальне становище, є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 364, посади яких згідно зі статтею 25 Закону України “Про державну службу” віднесені до третьої, четвертої, п'ятої та шостої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників органів державної влади та управління, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць. Службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, є особи, зазначені в частині першій статті 9 Закону України “Про державну службу”, та особи, посади яких згідно зі статтею 25 цього ж Закону віднесені до першої та другої категорій.

Повторним у статті 368 цього Кодексу визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цією статтею, або злочинів, передбачених статтями 368-3, 368-4, 369 цього Кодексу.

Вимаганням хабара визнається вимагання службовою особою хабара з погрозою вчинення або не вчинення з використанням влади чи службового становища дій, які можуть завдати шкоди правам чи законним інтересам того, хто дає хабара, або умисне створення службовою особою умов, за яких особа вимушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Стаття 368-2. Незаконне збагачення (див. с. 52).

Стаття 369. Пропозиція або давання хабара

1. Пропозиція хабара –

карається штрафом від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Давання хабара –

карається штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Давання хабара, вчинене повторно, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років із штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з конфіскацією майна або без такої.

4. Давання хабара службовій особі, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб –

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

5. Давання хабара службовій особі, яка займає особливо відповідальне становище, або організованою групою осіб чи її учасником –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

6. Особа, яка пропонувала чи дала хабар, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання хабара або якщо після давання хабара вона добровільно заявила про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї органом, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу.

Примітка. Повторним у статті 369 визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила такий злочин або будь-який із злочинів, передбачених статтями 368, 368-3 чи 368-4 цього Кодексу.

Стаття 370. Провокація хабара або комерційного підкупу

1. Провокація хабара або комерційного підкупу, тобто свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування або одержання хабара чи неправомірної вигоди, щоб потім викрити того, хто дав або отримав хабар або неправомірну вигоду, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, вчинене службовою особою правоохоронних органів,

–

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років та зі штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції

Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. Держава забезпечує здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист від протиправних посягань на життя, здоров'я, житло та інше майно осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, а також близьких їм осіб.

Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, здійснюється відповідно до Закону України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”.

Усунення наслідків корупційних правопорушень

Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають відшкодуванню в установленому законом порядку.

Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, можуть бути скасовані органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

Правочин, укладений внаслідок корупційного правопорушення, є нікчемним.

Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди).

Кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку, а кошти у встановленому судом розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг – стягненню на користь держави.

Контроль і нагляд за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції

Верховна Рада України здійснює парламентський контроль у сфері запобігання і протидії корупції в межах, визначених Конституцією України.

Інші органи державної влади здійснюють контроль у сфері запобігання та протидії корупції у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється на підставі та в порядку, визначеному законом.

Нагляд за додержанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І ОЦІНКИ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ

Контроль якості засвоєння знань при організації підвищення кваліфікації за програмою курсу

Програма спеціалізованого короткострокового навчального курсу “Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування” передбачає, що більшу частину теоретичної складової навчального матеріалу слухачі мають опанувати самостійно.

Якісно підготуватись до практичних занять, а також до підсумкового контролю знань за програмою курсу слухачам мають допомогти тестові завдання та перелік контрольних питань, які використовуються для оцінювання рівня знань, умінь і компетенцій, якого слухачі досягли при вивченні тем програми курсу.

Контроль якості засвоєння знань, оцінювання ступеня досягнення навчальних цілей є важливими складовими навчального процесу і запроваджуються при підвищенні кваліфікації державних службовців відповідно до “Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, затвердженого наказом Міністерства освіти України № 161 від 02.06.1993 р.

Основними завданнями контролю якості навчання державних службовців – слухачів, які навчаються за програмою підвищення кваліфікації, є:

- визначення рівня знань, навичок та вмінь слухачів та якості засвоєння ними навчального матеріалу, виховання почуття відповідальності за якість навчання та сприймання навчання як виконання службового обов’язку;
- оцінка відповідності змісту, форми, методів і засобів навчання цілям і завданням підвищення кваліфікації державних службовців відповідно до професійно-кваліфікаційних характеристик;
- визначення наукового, методичного й організаційного рівня викладання;
- стимулювання пізнавальної активності слухачів;
- оцінювання ефективності самостійної роботи слухачів;
- вироблення і реалізація пропозицій щодо вдосконалення навчального процесу на основі використання нових інноваційних технологій.

Організація контролю якості засвоєння знань слухачами має забезпечити максимальну достовірність та конкретність. Оцінювання результатів контролю має здійснюватись за єдиними критеріями. Умови проведення контролю рівня знань мають бути ідентичними для всіх слухачів.

Педагогічний контроль є невід’ємною частиною процесу професійної підготовки фахівців і має бути органічно пов’язаний з іншими елементами

педагогічної системи. Він не замінює дидактичних засобів навчання, а повинен допомогти виявити досягнення та недоліки навчального процесу. Це можливе тільки за наявності науково обґрунтованої системи перевірки результатів професійної підготовки і означає виявлення, вимір та оцінювання знань, умінь та навичок.

Відомо, що кожний засіб діагностики, який використовується сьогодні в педагогіці вищої школи, має як переваги, так і недоліки, що значною мірою впливають на результати контролю. Застосування таких найбільш поширених форм контролю, як усні та письмові контрольні роботи, реферати, колоквіуми тощо, при визначенні рівня знань, умінь та компетенцій призводить до значних втрат навчального часу, пасивності, слабких відповідей тих, хто складає іспити. Насамперед іспити створюють значне навантаження на психіку слухачів та негативно впливають на стан здоров'я. Крім того, на об'єктивність оцінок великий вплив мають особисті риси та суб'єктивізм викладачів.

Головною метою оцінювання під час педагогічного контролю є вплив на поточний процес навчання для його покращення за рахунок встановлення зворотного зв'язку між слухачем і викладачем, а також одержання підсумкових результатів навчання.

На відміну від оцінки та оцінювання вимір являє собою конкретну процедуру кількісного зіставлення досліджуваної відзнаки з деяким еталоном, що прийнятий за одиницю виміру.

Основною метою виміру є одержання чисельних еквівалентів ступеня вираженості відзнаки, яка цікавить. За педагогічного виміру відзнакою є зміст знання та уміння. За одиницю виміру правлять контрольні завдання, що відібрані для визначення рівня знань або умінь, носієм яких є суб'єкт навчання.

Світова практика підготовки висококваліфікованих фахівців свідчить про те, що найбільш коректним засобом виміру характеристик особистості суб'єкта навчання є тести досягнень – психодіагностичні методики вимірювання та оцінювання досягнутого рівня розвитку здібностей, умінь та знань.

Тести досягнень не стільки віддзеркалюють вплив накопиченого досвіду і загальних здібностей на поведінку осіб при розв'язанні тих чи інших завдань, скільки вимірюють вплив спеціальних програм навчання, професійної та іншої підготовки на ефективність навчання тому чи іншому комплексу знань, формування спеціальних умінь. Таким чином, тести досягнень орієнтовані на оцінку досягнень суб'єкта навчання після завершення навчання. Крім того, особливістю тестів є їх спрямованість на вимірювання досягнень суб'єктів навчання у досліджуваній галузі безпосередньо в момент тестування.

Тести досягнень є найчисленнішою (виходячи з кількості конкретних тестів та їх різноманітності) групою психодіагностичних методик. До них належить і найбільш коректний засіб педагогічних вимірювань – педагогічний тест, а також найбільш досконалий засіб комплексного

оцінювання якості підготовки фахівця – тести професійної компетенції, які можуть використовуватися не тільки для атестації фахівців, а й для добору кандидатів на заміщення посад тощо.

Під педагогічним тестом розуміється система взаємопов'язаних предметним змістом завдань специфічної форми, що дозволяють оцінювати структуру і вимірювати рівень знань та інші характеристики особистості.

Тільки підготовлений відповідним чином набір завдань дозволяє за допомогою певних статистичних методів надійно оцінити знання суб'єктів навчання. Основна причина цього пов'язана з тим, що викладачі, як правило, не здатні оперувати якісними ознаками суб'єкта навчання. У той же час оперування числами, які певною мірою описують суб'єктів навчання, не викликає особливої складності. Ось чому в педагогіці вищої школи останнім часом виникла тенденція до використання кількісних методів педагогічного контролю.

Оцінювання знань дає можливість викладачам отримувати уявлення про якість та кількість опанованого матеріалу навчальної програми тими, хто навчається. Оцінювання впливає й на організацію подальшого навчального процесу, веде до перегляду тематики лекцій, практичних занять, підготовки додаткового наочного матеріалу з тих тем, які недостатньо добре засвоєні, та ін. Важливою функцією оцінювання є перевірка нових методів навчання, які впроваджуються в практику навчального процесу. Для перевірки ефективності нових методів навчання треба мати точні методи вимірювання. До таких методів належать педагогічні тести, які нейтралізують особисті інтереси та вплив досвіду екзаменатора, так або інакше зацікавленого в отриманні певних результатів.

Оцінювання знань дає зворотну інформацію тим, хто навчається, і адміністрації про їх спільну діяльність у процесі навчання.

Оцінювання знань за допомогою об'єктивного тесту порівняно з традиційним усним іспитом має ряд переваг:

- об'єктивність – правильна відповідь на кожне з питань тесту заздалегідь встановлюється комісією розроблювачів;
- перевірка великого обсягу знань одночасно в усіх, кого екзаменують за відносно невеликий проміжок часу.

Але тестовий іспит має і деякі вади:

- складання тестових завдань потребує певної кваліфікації;
- вибіркові відповіді можуть мати елемент підказки;
- тестові питання дозволяють досить надійно перевірити знання, а рівень сформованості умінь, професійного мислення майбутнього фахівця за допомогою педагогічних тестів можна перевірити тільки опосередковано.

Тому об'єктивний тестовий іспит є одним з методів, які використовуються для комплексного оцінювання компетентності тих, хто навчається.

Тестові іспити підвищують якість оцінювання знань тих, хто навчається, а також підвищують рівень навчальної і методичної роботи навчального закладу. Введення підсумкового тестування потребує певних змін у

викладанні: тих, хто навчається, необхідно готувати до такого іспиту вже в процесі навчання, проводячи паралельно з підготовкою підсумкового тестового іспиту тестовий контроль знань відповідних тем.

Інформаційну базу, на основі якої формуються тести об'єктивного контролю рівня знань матеріалу програми навчального курсу, становлять найбільш важливі аспекти нового антикорупційного законодавства України та основні статті Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” (№3206-VI від 07.04.2011 р.).

Тестові завдання і приклад тесту об'єктивного контролю рівня знань програми навчального курсу, які наведені в цьому додатку, рекомендуються для використання слухачами при самостійному вивченні тем програми навчального курсу для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу, а також при підготовці до підсумкового екзамену на заключному етапі навчання.

Організація проведення підсумкового контролю знань у слухачів, які навчаються за програмою навчального курсу

Підсумковий контроль знань слухачів за програмою цього навчального курсу враховує активність і знання, які слухачі виявили під час проведення практичних занять, тематичної дискусії тощо, та оцінку, яку слухачі отримали під час підсумкового екзамену. Підсумковий екзамен може бути проведений у письмовій формі або шляхом тестування.

При проведенні підсумкового екзамену шляхом тестування слухачі мають враховувати таке:

1) кожний тест об'єктивного контролю знань містить 20 тестових завдань різної складності і розміщується на чотирьох сторінках тестової брошури формату А5;

2) середній час, який надається для відповіді на тестове завдання, – 2 хвилини, тобто загальний час, відведений для тестування, становить 40 хвилин;

3) під час тестування слухачі можуть використовувати нормативно-правові акти;

4) під час тестування слухачам не дозволяється розмовляти з колегами, які працюють над тестами;

5) під час тестування викладач дає консультації тільки з питань проведення тестування;

6) кожне тестове завдання містить тільки одну правильну відповідь, яку слухачі відмічають ручкою (не олівцем) будь-яким способом;

7) виправлення при визначенні правильної відповіді допускаються як виняток. Якщо виправлень багато, то два виправлення вважаються однією помилкою;

8) перевищення часу тестування вважається порушенням об'єктивних умов проведення тестування і є неприпустимим;

9) оцінка за результатами тестування не є самостійною, а враховується при визначенні підсумкової екзаменаційної оцінки разом з оцінкою, яка враховує активність і знання, що їх слухачі проявили під час практичних занять, тематичної дискусії тощо;

10) кожний слухач перед початком виконання тестових завдань ідентифікує тестовий бланк (вказує прізвище, ім'я, по батькові, групу), а по закінченні тестування в кінці тестових завдань проставляє дату тестування і ставить підпис.

Одним із проблемних питань об'єктивного тестового іспиту є вирішення питання: виконаний чи не виконаний тест, тобто складений чи не складений іспит. У вітчизняній практиці використовується абсолютний стандарт (критерій) підрахування результатів тестування – мінімальна кількість тестових завдань, правильні відповіді на які дозволяють вважати, що слухач склав іспит. Таким критерієм у більшості випадків є правильні відповіді на 2/3 тестових завдань. Тобто при проведенні тестування з оцінювання рівня знань курсу програми підвищення кваліфікації слухачі мають правильно відповісти не менш як на 12 тестових запитань.

Кожна правильна відповідь оцінюється в 2,5 балу. Всього за 20 правильних відповідей слухач може одержати 50 балів.

Отримана внаслідок виконання тестових завдань кількість балів відповідає оцінкам за 5-бальною шкалою: до 30 балів – незадовільно. Диференціація оцінки між незадовільно і відмінно здійснюється відповідно до європейської системи оцінювання рівня знань, що використовується у країнах – учасниках Болонського процесу, і передбачає 7 градацій оцінки.

Підсумковий контроль знань слухачів за програмою навчального курсу має дві складові: оцінка підсумкового екзамену та оцінка активності слухача під час проведення практичних занять, тематичної дискусії тощо. Шкала оцінювання при проведенні підсумкового контролю знань в діапазоні (0–100 балів) подана в таблиці.

Шкала оцінювання знань

Рейтинговий показник	Оцінка відповідно до національної шкали		Оцінка ECTS
90 – 100	зараховано	5 (відмінно)	A (відмінно)
82 – 89		4 (добре)	B (добре)
75 – 81			C (добре)
68 – 74		3 (задовільно)	D (задовільно)
60 – 67			E (задовільно)
35 – 59	не зараховано	2 (незадовільно)	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1 – 34			F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням

Тестові завдання для організації самостійної роботи слухачів та контролю знань щодо нового антикорупційного законодавства

1) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, є *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Конфліктом інтересів.
2. Корупцією.
3. Неправомірною вигодою.
4. Корупційним правопорушенням.

2) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в частині першій статті 4 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність, є визначенням *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Корупційного правопорушення.
2. Конфлікту інтересів.
3. Корупції.
4. Неправомірної вигоди.

3) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов’язані спільним побутом і мають взаємні права та обов’язки із державним службовцем або посадовою особою місцевого самоврядування (посадовою особою), є *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Членами сім’ї посадової особи.
2. Близькими особами посадової особи.
3. Особами, між якими може бути конфлікт інтересів.
4. Особами, які зобов’язані декларувати майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру разом із посадовою особою.

4) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” відносини, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції, регулюються *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції”.
2. Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції” та Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення”.
3. Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції”, іншими законами і міжнародними договорами.

4. Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції”, іншими законами і міжнародними договорами України, згоду на обов’язковість яких надано Верховною Радою України, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

5) До основних принципів запобігання і протидії корупції відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” відноситься *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування.
2. Принцип гуманізму і соціальної справедливості.
3. Відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.
4. Пріоритетність прав людини і громадянина.

6) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” заборона займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України, не поширюється на *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Суддів Конституційного Суду України.
2. Депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі).
3. Державних службовців.
4. Депутатів Верховної Ради України.

7) Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” не забороняє мати в безпосередньому підпорядкуванні близьких їм осіб *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Державним службовцям.
2. Народним засідателям та присяжним.
3. Особам рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту.
4. Посадовим та службовим особам органів прокуратури.

8) Державну антикорупційну стратегію в Україні відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” визначає *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Верховна Рада України.
2. Президент України.
3. Кабінет Міністрів України.
4. Генеральний прокурор України.

9) Координація реалізації органами виконавчої влади визначеної Президентом України антикорупційної стратегії здійснюється *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції.
2. Кабінетом Міністрів України.
3. Спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики.
4. Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.

10) Нагляд за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється в Україні *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Органами державної влади в межах їх повноважень у встановленому законом порядку.
2. Спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики.
3. Об'єднанням громадян та їх членами або уповноваженими представниками.
4. Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.

11) Контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції відповідно до Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" здійснюється *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики.
2. Верховною Радою України в межах, визначених Конституцією України, а також органами державної влади у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.
3. Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.
4. Кабінетом Міністрів України.

12) Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції" встановлено, що за вчинення корупційних правопорушень державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування у встановленому законом порядку притягаються до відповідальності *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної.
2. Кримінальної або адміністративної.
3. Кримінальної, адміністративної, фінансової або дисциплінарної.
4. Кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або матеріальної.

13) Пропозиція або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за такі вигоди вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави (зловживання впливом), передбачає відповідальність *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Кримінальну.
2. Адміністративну.
3. Цивільно-правову.
4. Дисциплінарну.

14) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їм осіб та у будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Державним службовцям та посадовим особам місцевого самоврядування.
2. Народним засідателям і присяжним.
3. Особам, які працюють в галузі освіти, науки, культури, охорони здоров’я, фізичної культури та спорту.
4. Народним депутатам України.

15) Одержання державним службовцем або посадовою особою місцевого самоврядування неправомірної вигоди передбачає відповідальність *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Кримінальну.
2. Адміністративну.
3. Адміністративну або кримінальну.
4. Адміністративну та дисциплінарну.

16) Антикорупційним заходом спрямованим на позбавлення державних службовців або посадових осіб місцевого самоврядування можливості неправомірно сприяти призначенню на посаду особи, є *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Обмеження щодо використання службового становища.
2. Обмеження щодо одержання дарунків (пожертв).
3. Обмеження щодо роботи близьких осіб.
4. Урегулювання конфлікту інтересів.

17) Одержання державним службовцем подарунків (пожертв) на порушення вимог Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” тягне за собою відповідальність *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Кримінальну.
2. Дисциплінарну.
3. Адміністративну.
4. Цивільно-правову.

18) Незаконне входження державного службовця до складу органу управління чи наглядової ради підприємства, або організації, що має на меті одержання прибутку, є *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Корупційним правопорушенням.
2. Дисциплінарним правопорушенням.
3. Злочином.
4. Адміністративним правопорушенням.

19) Особам, уповноваженим на виконання функцій держави, забороняється розголошувати або використовувати в іншій спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, – відповідно до заходу, спрямованому на запобігання корупції *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави.
2. Обмеження щодо використання службового становища.
3. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.
4. Урегулювання конфлікту інтересів.

20) До Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, заносяться відомості про державних службовців у разі порушення ними *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Встановлених законодавством вимог щодо подачі відомостей про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.
2. Законодавства про бюджетну систему України шляхом недотримання порядку проведення операцій з бюджетними коштами.
3. Законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти.
4. Законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

21) До порушень вимог фінансового контролю антикорупційного законодавства України належать порушення *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Встановленого законодавством порядку фінансування політичних партій.
2. Встановлених законодавством вимог щодо подачі відомостей про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.
3. Встановленого законодавством порядку фінансування виборчих кампаній до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.
4. Встановленого законодавством порядку використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому використанню.

22) Посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, позбавляються дискреційних повноважень при проведенні *(виберіть одну неправильну відповідь)*:

1. Фінансового контролю.
2. Громадського контролю.
3. Антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.
4. Спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави.

23) Державні службовці не можуть бути суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Якщо вони перебувають на посаді без присвоєння рангу державного службовця, відповідно до статті 26 Закону України “Про державну службу”.
2. Під час стажування державного службовця відповідно до Положення про порядок стажування у державних органах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.12.1994 р. №804.
3. Під час роботи на посаді державного службовця з терміном випробування до шести місяців відповідно до статті 18 Закону України “Про державну службу”.
4. Якщо вони не ознайомлені під розпис із Загальними правилами поведінки державного службовця, затверджених наказом Голодержслужби №214 від 04.08.2010 р.

24) Адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення може бути накладене *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Не пізніш як через шість місяців з дня його вчинення.
2. Не пізніш як через місяць з дня прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або про її закриття.
3. Протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення.
4. Не пізніш як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при тривалому правопорушенні – два місяці з дня його виявлення.

25) Адміністративне стягнення за порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, послуг за державні кошти може бути накладене *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Не пізніш як через шість місяців з дня його вчинення.
2. Не пізніш як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при тривалому правопорушенні – три місяці з дня його виявлення.
3. Не пізніш одного року з дня вчинення правопорушення.
4. Протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення.

26) До корупційних правопорушень відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” відносять *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах.
2. Недодержання встановлених законодавством строків надання інформації Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини чи Рахунковій палаті.
3. Відмову фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом.
4. Засекречування інформації про факти порушення прав і свобод людини і громадянина.

27) Посадові і службові особи органів державної влади у разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних органів державної влади, їх структурних підрозділів зобов’язані в межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Органи прокуратури України.
2. Спеціально уповноважений суб’єкт у сфері протидії корупції.
3. Уповноважені підрозділи органів державної влади.
4. Спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики.

28) Відповідно до статті 8 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” та постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року №1195 державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування передають дарунки, одержані як дарунки державі, АР Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям (далі – орган) протягом місяця *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Органу, в якому державні службовці або посадові особи місцевого самоврядування працюють або який представляють.
2. Спеціально уповноваженому органу з питань антикорупційної політики.
3. Спеціально уповноваженим суб’єктам у сфері протидії корупції.
4. Національному агентству України з питань державної служби.

29) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів проводиться *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Міністерством юстиції України.
2. Уповноваженими підрозділами органів державної влади.
3. Спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики.
4. Спеціально уповноваженими суб’єктами у сфері протидії корупції.

30) Об'єднання громадян, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення і протидії корупційним правопорушенням не можуть відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання і протидії корупції.
2. Запитувати та одержувати в установленому порядку від органів державної влади інформацію про діяльність щодо запобігання та протидії корупції.
3. Брати участь у службовому розслідуванні в державному органі, в якому вчинено корупційне правопорушення.
4. Проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання та протидії корупції.

31) Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції зобов'язані щороку не пізніше 10 лютого оприлюднювати інформацію про вжиті заходи щодо протидії корупції та *(виберіть одну правильну відповідь)*:

1. Про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.
2. Відомості про розміри завданих корупційними правопорушеннями збитків, стан та обсяги їх відшкодування.
3. Узагальнені результати антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.
4. Результати соціологічних досліджень, що проводяться державними та недержавними науково-дослідними установами з питань поширення корупції.

Правильні відповіді на тестові завдання:

1) – 3; 2) – 1; 3) – 2; 4) – 4; 5) – 3; 6) – 2; 7) – 2; 8) – 2;
9) – 3; 10) – 4; 11) – 2; 12) – 1; 13) – 1; 14) – 1; 15) – 3; 16) – 1;
17) – 3; 18) – 1; 19) – 1; 20) – 1; 21) – 2; 22) – 3; 23) – 2; 24) – 3;
25) – 2; 26) – 3; 27) – 2; 28) – 1; 29) – 1; 30) – 3; 31) – 1.

**Перелік контрольних питань для проведення письмового підсумкового
екзамену слухачів, які навчаються за програмою навчального курсу
“Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та
службі в органах місцевого самоврядування”**

*Текст із Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”
від 07.04.2011 р. № 3206-VI у відповіді не враховується.*

*У відповіді на запитання обов'язково мають бути три таких
складових:*

1) Яке місце в системі заходів щодо запобігання та протидії корупції займає предмет розгляду і який його механізм?

2) Які аналогічні норми законодавства про боротьбу з корупцією діяли в Україні до 1 липня 2011 року? Що нового приніс Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції”? Як підвищиться ефективність нового законодавства?

3) Яке Ваше особисте ставлення до заходу щодо запобігання та протидії корупції в системі державної служби зайнятості? Як має змінитися поведінка державного службовця під впливом тієї норми законодавства, що розглядається на екзамені?

1. Терміни Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”.
2. Основні принципи запобігання і протидії корупції.
3. Суб’єкти відповідальності за корупційні правопорушення.
4. Суб’єкти, що здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.
5. Обмеження щодо використання службового становище як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
6. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
7. Обмеження щодо одержання дарунків (пожертв) як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
8. Обмеження щодо роботи близьких осіб як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції
9. Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов’язану із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
10. Спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов’язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
11. Фінансовий контроль як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
12. Кодекси поведінки як норми професійної етики та інші вимоги щодо здійснення окремих видів діяльності.
13. Урегулювання конфлікту інтересів як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
14. Антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
15. Вимоги щодо прозорості інформації як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.
16. Участь громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції як передумова їх успішності і дієвості.
17. Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції.

18. Відповідальність за корупційні правопорушення відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”.

19. Особливості звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

20. Контроль і нагляд за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції.

21. Декларування про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру як захід, спрямований на запобігання і протидію корупції.

22. Законодавство у сфері запобігання і протидії корупції в Україні.

Додаток 3

Практичне заняття. Використання ресурсів Інтернету для поглиблення знань щодо запобігання і протидії проявам корупції

Сайти органів державної влади України
Правові інформаційні ресурси Інтернету
Інтернет-ресурси міжнародних організацій щодо запобігання і протидії корупції
Корисні інформаційні ресурси Інтернету

Сайти органів державної влади України

www.president.gov.ua/	Офіційне інтернет-представництво Президента України
http://portal.rada.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Верховної Ради України
www.kmu.gov.ua/	Урядовий портал (Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України)
www.nads.gov.ua	Офіційний веб-сайт Національного агентства України з питань державної служби
www.minjust.gov.ua/	Офіційний сайт Міністерства юстиції України
court.gov.ua/dsa/	Офіційний веб-портал Державної судової адміністрації України
www.ccu.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України
www.scourt.gov.ua/	Інформаційний сервер Верховного Суду України
www.vasu.gov.ua	Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України
www.arbitr.gov.ua/	Офіційний сайт Вищого господарського суду України
www.rainbow.gov.ua	Сайт Ради національної безпеки і оборони України
www.gp.gov.ua/	Офіційний інтернет-портал Генеральної прокуратури України
www.mvs.gov.ua	Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України

www.dkrs.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Державної фінансової інспекції України
www.sta.gov.ua/	Офіційний сайт Державної податкової служби України
www.customs.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Державної митної служби України
www.dssu.gov.ua	Офіційний веб-сайт Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів
www.sdfm.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу
www.ac-rada.gov.ua/	Офіційний сайт Рахункової палати України
www.ssu.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Служби безпеки України
www.mil.gov.ua/	Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України

Правові інформаційні ресурси Інтернету

http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi	Законодавство України
www.nau.ua/	Професійна юридична система Мега-НАУ
www.ligazakon.ua	Портал ЛІГА:ЗАКОН
www.reyestr.court.gov.ua/	Єдиний державний реєстр судових рішень
http://irc.gov.ua/	Державне підприємство “Інформаційно-ресурсний центр”
www.center.gov.ua	Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського союзу
http://nplu.org/	Національна парламентська бібліотека України

Інтернет-ресурси міжнародних організацій щодо запобігання і протидії корупції

www.coe.kiev.ua/	Офіс Ради Європи в Україні
http://transparency.org/	Transparency International the global coalition against corruption
www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp	Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO)
www.un.org.ua/ua	Представництво ООН в Україні
www.un.org/ru/events/anticorruptionday/	Міжнародний день боротьби з корупцією 9 грудня
http://pdp.org.ua/	Програма сприяння Парламенту П. Програма розвитку законотворчої політики
http://transparency.org.ru/	Центр антикоррупційних досліджень і ініціатив “Трансперенси Інтернешнл – Р”. TRANSPARENCY INTERNATIONAL RUSSIA
www.oecd.org/pages/0,3417,en_36595778_36595861_1_1_1_1_1,00.html	Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia
www.business-anti-corruption.ru/	Антикоррупційний деловий портал
www.khpg.org/	Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи

Корисні інформаційні ресурси Інтернету

http://stop-corruption.com/	Stop-Corruption: Всеукраїнська громадська організація “Комітет по боротьбі з корупцією в органах державної влади, правоохоронних органах, прокуратурі та судах”
http://crimecor.rada.gov.ua	Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією
www.acrc.org.ua/	Антикорупційний портал
www.toro.org.ua/	Творче об’єднання “ТОРО” (Контактна група в Україні Transparency International)
www.komitet-k.org.ua/	ВГО Комітет по боротьбі з корупцією
www.irf.ua/	Міжнародний фонд “Відродження”
www.csi.org.ua/	Інститут громадянського суспільства Місія організації:
http://transparentukraine.org	Антикорупційна Рада України ПРОЗОРА УКРАЇНА
http://nashigroshi.org/	Портал “НАШІ ГРОШІ”
http://umdpl.info/	Асоціація українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів
http://cdr-ukraine.org/projects/stream-projects.html	Інформаційна кампанія проти корупції в університетах
www.kpk.org.ua/	Комитет противодействия коррупции и организованной преступности
http://antycorupcia.at.ua/	Спілка безпеки управління “Антикорупція”
www.toro.org.ua/inf-buleten/	Щомісячний антикорупційний інформаційний бюлетень “На шляху до доброчесності”
http://integrity.pp.ua/ua/	Громадське партнерство “За доброчесні державні закупівлі”
http://www.studrespublika.com/vmg o/teatr.php	ПРОЕКТ “Антикорупційний молодіжний театр”
http://univd.edu.ua/_projects/ezloch_kor/	Протидія економічній злочинності і корупції. Ресурс сумісного проекту Національного університету внутрішніх справ і Чикаго-Кент коледжу права Іллінойського технологічного інституту
http://svobodnaya.odessa.ua/	Свободная Одесса
http://nocorruption.com.ua/	Національний Координаційний Комітет сприяння протидії корупції
www.vsk.kiev.ua/	Всеукраїнська громадська організація “Всеукраїнська Спеціальна Колегія з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю”
http://komitet.in.ua/	Комітет по боротьбі з корупцією та захисту прав
www.alliance-ua.org.ua/index.htm	ГО Антикорупційний альянс “Україна”
http://uspishnaukraina.com.ua/	Всеукраїнське громадське об’єднання “Успішна Україна”
www.inter.criminology.org.ua/	Одесский информационно-аналитический центр по изучению организованной преступности и коррупции

Навчальне видання

Баришніков Володимир Миколайович

**Запобігання та протидія проявам корупції
на державній службі та службі в органах
місцевого самоврядування**

Навчально-методична розробка

Відповідальний за випуск Ю.Б. Баранова
Комп'ютерний набір О.С. Волохань

Підписано до друку 26.12.2011. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 5,9. Обл.-вид. арк. 6,2.
Наклад 731 прим. Зам.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №1805 від 25.05.2004 р.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038 м. Київ-38, вул. Нововокзальна, 17
тел./факс (044) 536-14-85